

DRÁMAMELLÉKLET

1987

JÚLIUS

TARJÁN TAMÁS

„...szétomolni/Hazám...”

Kulin Ferenc Kölcsey-drámájáról

A címként kiemelt két szó a fiatal — huszonnégy éves — Kölcsey Ferenc 1814 augusztusában Pécelen írt nevezetes verséből való. A *Rákos nimfájához* forduló-pontszerepét Kulin Ferenc is nyomatékosítja *Kölcsey nemzetfogalmi* című tanulmányában. Az irodalomtörténész-író most megjelenő vitadrámájának aranyzemcséit a reformkori história és literatúra földrögeinek fáradhatatlan szitálása csillantotta elő: a tudós, a tanár közelített a költő-politikus hazányi sorskérdéseikhez. Az etika volt az a talpalatnyi hely, melyen a múlt és a ma embere összetalálkozott. A vitadráma szinte mindig — s kiváltképp e még díszleteiben is dísztelen formát felöltve — az erkölcsi megütközés műfaja. A dialógusokat abszolút uralomra juttatva Kulin is erre épít. Ugyanúgy gondolkodik az 1980-as évek jelenéről, ahogy Pulszkyék látták az 1830-as évek jelenét: „Az utolsó negyven évről jöszörcsint semmit sem tudunk.” Ez a sarkitottságában is igaz megállapítás nem arra vonatkozik, ami eltűnt az időben, hanem arra, ami ma van. A kérdést *az ott és akkor* másfél századon átvetülő itt és most-érvénye veti föl: milyen úton induljon el az az értelmiségi, a művész, általában a hon fia, ha nem akar önmagával s önmagától megcsömöröltten szakadékok mélyére meredni?

A *Rákos nimfájához* eredetileg a szövegösszefüggés-ben egészen másként hangzó utolsó soraiból azért metszhetjük ki a „... szétomolni/Hazám ...” két szavát, mert a *Kölcsey* lényegében a hazáról szól, mely különböző vélekedésű személyek erkölcsi háza és hazája is — és mert a dráma *valamennyi* figurája (a „másik oldalon” álló Metternich, Kolowrat, Wirkner és Sedlnitzky kivételével természetesen) a szétomlástól félti vitázó társait, és a szétomlást féli maga is. A reform a tét, a reformok kora, a reformkor. Az izgatott disputát az állandó választáskényszer élteti, a szinte minden mondatból kiizzó vagy-vagy. „Nagy kérdés: Melyik elvet tegyük fundamentumává politikánknak? Azt-e, amelyik az uralkodó s a nemzet papíron fekvő egyenlőségéből, vagy amelyik az udvar hatalmának és saját erőinknek valóságos egyenlőtlenségéből indul ki! Én az utóbbira voksolok, nem titkolom” — foglal állást Széchenyi. A megnyesett szárnyú madárral és a csúszó-mászó féreggel példálózik ugyanő és Wesselényi a heveny, már-már férfiak helyett vadakat összeugrasztó vitában, melyben a földi közlekedés normális formájával — mint emberi és nemzeti előrehaladással — sajnálatosan nem számolhatnak: *a vagy és a másik vagy* szélsőségeire esik hangsúly, mert a kor, az elnyomatás kicenzúrázta a józan cselekvések kötőjelét. Kölcsey is pólusosan medítál: „... kétféle karakternek van behatása a köz dolgaira. Az egyik az ideák embere, az álmodozó, aki a szó erejével revolúciókat képes erjeszteni, de maga legszívesebben a háttérben marad; mert természeténél fogva csak hatni akar, csak másokat igyekszik cselekvésre ösztönözni.

A másik látszani és bámultatni kíván; s minden törekvése azt célozza, hogy hatalma legyen — anélkül, hogy tulajdon elvei lennének, melyeknek érvényt szerezne. Az egyik tehát az elvet tolja előre személye nélkül, a másik csupán személyét — elvek nélkül. S ily módon — noha nem is tudják — mindkettő csak a másik által szerezhethet befolyást. Magam is — hajlamaim szerint — csupán az első osztályba: a szöbűvészek klassziszába tartozom. De most, midőn arra kényszerített a sors, hogy tegyek valamit, pirulva látom: mily felelőtlen hazardőr, aki személyét visszavonja, miközben a szó hatalmával él...”

Kölcseyt az teszi valóban főszereplővé, hogy benne a legtöbb a hajlandóság a bölcs kompromisszumra s képesség az egyensúlytalálásra — anélkül, hogy a gyávaságnak, szolgaságnak csak árnyéka is férne hozzá. Alakja igaz nyeresége a magyar drámának, hiszen Szatmár nagy költő fia, a *Himnusz* poétája eddig nem foglalta el helyét a megdicsőült vagy elbukott történelmi hősök drámairodalmi csarnokában. Kulin Ferenc, az irodalomtörténész, az egyetemi oktató, az író, a szerkesztő osztott-egy énjének alteregőjét lelta meg Kölcseyben, a látszólagos konkrét sorsgyebeeések azonban inkább csak a rokon lélek vonzódásából fakadnak. Aktuális dráma a *Kölcsey* — ám nézője, olvasója a jelennek több tényét látja, hallja bele, mint amennyit a szerző a művesen archaizáló szövegben el-vetett.

A darab — ismételjük — aranyzemcsék csillanása, de egyelőre nem olvadt össze ékké 1986 decemberében a zalaegerszegi Nyílt Fórum vendégei még egy súlyos testű, a jelenleginél sokkalta terjedelmesebb vita-dramatextus fölött rendezték meg a maguk vitáját. Ha az emlékezet nem csal, e sorok írója, ki a bevezetőt tartotta, volt a legkritikusabb, döntően a szerkesztésmóddal, a monoton jelenetezéssel — a drámai konstrukcióval szemben. Kulin ezeket s az egyéb bíráló, segítő észrevételeket higgadt csöndességgel fogadta, majd mikor műve mellett érvelt, mintha azt érezte volna: számára fontos ugyan a *Kölcsey* színrevitele, írói igényeit, mondandójának erkölcsét azonban csakis a teljes szöveg testesítheti meg csorbíthatatlanul. (Kulin III. Béláról és Janus Pannoniusról szóló drámáinak társaságában ez a hosszabb variáns lát napvilágot hamarosan a Magvető kiadónál.) A vitadráma a Nyílt Fórum résztvevőinek titkos szavazása nyomán elnyerte azt a jelképes díjat, mellyel nem hivatalos formában a zalaegerszegi mezőny mindent egybevetve végül is legjobb, legigényesebb — vagy legrokonszenvesebb? leginkább életbe vágó? — darabját kívántuk jutalmazni.

A jelen szövegváltozat érdekessége és becse, hogy a Nyílt Fórum testvéri nyomaiba lépő Nyílt Műhely: a Radnóti Miklós Színpad felolvasószínháza számára készült. A dramaturgok kezdeményezte sorozat első be-mutatójaként (egyetlenegyszer, de hangszalagon rögzítve, rádiójátéknak is szánva) Kerényi Imre rendezésében mutatták be a Kölcseyt. Kerényi, akit már korábban is erősen foglalkoztatott a mű, tiszta, világos interpretációt hívott életre. A jurátusokat nyitott gallérú fehér ingbe, a reformférfiakat sötét öltönybe, a kancellária és a rendőrniszterium urait mellényes öltönybe, nyakkendőbe bújította. A jelmezzel jellemzett. Hirtling Istvánnal a címszerepben avatott színészgárda

tolmácsolta a drámát. A késő esti előadáskezdés és a szünet nélkül felolvasott szöveg terjedelme enyhén hadaró tempót kényszerített ki — ez szerencsésen orvosolta a kurtitás után is megmaradt (bár szép, okos) terjengősséget. A rendező narrátor gyanánt olvasta be az instrukciókat, a színhelyleírásokat, az indulatokra vonatkozó utasításokat. Ezzel mintegy el is idegenített a darabtól, még gondolatibbá tette azt — másfelől viszont kiélezte egyik lappangó, olvasva alig észrevehető esélyét: a humorát. A történelmi és egyéni helyzet bizonyos képtelenségei, illetve a textus stíljének fél-múltja és mondanivalójának jelenidejűsége közötti el-lentétek ingereltek fintoros nevetésre.

KULIN FERENC

Kölcsey

Vitadráma

A díszlet egy szoba, korabeli bútorokkal. Középen asztal, rajta két mécses és könyvek, papírlapok. A fal-nál pamlag, mögötte ablak. Az asztal körül négy-hat szék. A másik falnál egy könyvszekrény. A néhány alap-vető, de mégis semleges bútor és tárgy alkalmas arra, hogy a dráma valamennyi jelenete ezen az egy szín-helyen játszódjék

SZEREPLŐK:

KÖLCSEY FERENC
WESSELÉNYI MIKLÓS
SZÉCHENYI ISTVÁN
BEÓTHY ÖDÖN PULSZKY
FERENC LOVASSY LÁSZLÓ
MADARASZ JÓZSEF
LAPSÁNSZKY MIHALY
KASZONYI DANIEL ORMÓS
ZSIGMOND BOJTOR
ANDRÁS SZEMERE PÁL
METTERNICH, államkancellár
KOLOWRAT, államminiszter
WIRKNER tanácsos SEDLNITZKY,
rendőrminiszter

Első jelenet

1833. Pozsony, Wesselényi szállása. Jelen vannak: Kölcsey, Széchenyi, Beóthy, Wesselényi. Széchenyi az ab-laknál áll, a többiek a székeken ülnek az asztal körül. Wesselényi újságot olvas

SZÉCHENYI (az urakhoz fordul) Várunk még vala-kit, uraim?

BEÓTHY Szerintem nem.

WESSELÉNYI (lapozgat az újságban, olvas) „Pozsony város magisztrátusa kinyilatkoztató, hogy az ország-gyűlésre érkezett magyar nemesség fogadásáról a polgárok vonakodása ellenére is méltóképpen gondoskodik.” Mit szölk ehhez?!

BEÓTHY Mi különös van ebben?

WESSELÉNYI Gondolkozz, ember! Mi az, hogy „a polgárok vonakodása ellenére”?! Măskor azon kaptak hajba a pozsonyiak, hogy bérbe adhasák lakásaikat; hiszen tekintélyes summát húzhattak ki a zsebünkéből ...

BEÓTHY Most félnek tőlünk, mert keletről jöttünk. A kolera is arról támadott.

WESSELÉNYI Ha annyi lenne a hasznuk belőlünk, mint korábban, nem félének ők semmitől. Csakhogy kétszer annyi adót kell fizetniök, mint az elmúlt országgyűlés idején. S mit gondoltok, miért? Metter-

A reménybéli színházi ősbemutatóra tekintve ezzel még távolról sincs készen a Kölcsey színpad számára alkalmas változata. Az alább olvasható jelenetek más fontosaktól elvágvá s kissé mechanikusan sorolódnak (elmaradt például a lényeges, bár problematikus kolerakép). Az olvasó tehát maga is dramaturg lehet, kell legyen, ha ezt a szöveget a könyvben kinyomtatottal és a majd a színpadról felhangzóval összeveti.

Végső gyanánt — a Rákos nimfájához hiánytalan utolsó öt sora: „De néked élni kell, ó hon, / S örökre mint tavasz virúlni, / Ah, mert omladékidon / Reszketve fognék szétomolni / Hazám, hazám!”

nich kancellár a felemelt összegből fogja törleszteni személyes adósságait.

BEÓTHY Ugyan ...

SZÉCHENYI Wesselényi nem lenne Wesselényi, ha a kancellárról csak egy jó szava is lenne. (Wesselényihez) Miklós, attól tartok, magunkat vezetjük félre, ha azt hisszük ellenfeleinkről, hogy a polgári erényeket lábbal tiporják.

WESSELÉNYI Metternich nem ellenfél, hanem ellenség! Ami pedig „polgári erényeit” illeti, nos, azt hiszem, arról épp te tudnál mesélni. Csak nem akarod kiadni a „barátodat”!

SZÉCHENYI Nem hasznosabban töltenénk az időt, ha feladatainkról tanácskoznánk?

WESSELÉNYI Széchenyi grófnak nincs inyére, ha szíve titkairól faggatjuk. (Széchenyihez) De igazad van. Térjünk a tárgyra.

BEÓTHY Végre! Azt javaslom, vitassuk meg holnapi előterjesztéseink sorrendjét.

tSZÉCHENYI Helyes. WESSELÉNYI Mindenekelőtt fogalmazzuk meg tiltakozó nyilatkozatunkat, amiért az udvar több mint egy esztendeig halogatta az országgyűlés egybehívását.

SZÉCHENYI Megfeledekzel a koleráról... WESSELÉNYI Az nyáron volt! Őszre már megszűnt a járvány — s az egész birodalomban helyreállt a rend.

SZÉCHENYI Inkább azt vitassuk, hogy holnap mit teszünk, s ne azt, hogy tegnap mit tehattunk volna. Nem gondolom, hogy ily lényegtelen kérdésre kel-lene időt pazarolnunk ...

WESSELÉNYI Már hogy volna lényegtelen? ! Semmi nem lehet oly veszélyes céljainkra nézvést, mint az, ha szó nélkül túrjuk sérelmeinket.

SZÉCHENYI Nagy kérdés : melyik elvet tegyük fundamentumává politikánknak. Azt-e, amelyik az uralkodó s a nemzet papíron fekvő egyenlőségéből vagy amelyek az udvar hatalmának és saját erőinknek valóságos egyenlőtlenségéből indul ki! Én az utóbbira voksolok.

WESSELÉNYI Rám igazán nem mondhatod, hogy szem elől téveszteném valóságos viszonyainkat ...

SZÉCHENYI Erre mindnyájan hajlamosak vagyunk. Te — olykor-olykor — túlságosan is ...

WESSELÉNYI Ezt tagadom. Én nem hiszem azt, hogy felpanaszolt sérelmeinkre orvoslátot nyerünk. De tudom, hogy a néma türés még pimaszabbá teszi a tolakodót.

BEÓTHY Úgy igaz.

SZÉCHENYI Nem a türés, éppen a panaszkodás bőszi ti haragjukat.

WESSELÉNYI Mert elszoktak tőle, hogy őket is felelősségre vonják.

SZÉCHENYI Ha feszítjük a húrt, azoknak kedvezünk az udvariak közül, akik szóba sem akarnak állani velünk.

WESSELÉNYI Csak azt ne mondd, hogy az államtanács nagyobbik fele titokban a mi pártunkon áll.

SZÉCHENYI Nem érdekel, kinek melyik párthoz húz a szíve. Csak azt nézem — bár ellenkező indítékkal is —, akarja-e, amit mi akarunk, s ha akarja, miképp érhetjük el, hogy cselekedje is.

WESSELÉNYI Volt olyan eset — egyet mondjál! —, amikor a kabinet egy úton indult el velünk? Mit

meg nem tettek, hogy elgáncsolják legártalmatlanabb vállalatunkat! Csírájában taposták az Akadémiát, a kaszinóidat! És valld be: kinek szívügye rajtunk kívül a gőzhajózás s a pest-budai híd?

SZÉCHENYI Épp az Akadémia s a kaszinók bizonyítják, hogy keresztülvihetőek terveink. Ha látják, hogy valami nélkülük is létesülni képes, előbb-utóbb áldásukat adják az újszülöttre, nehogy ellenük forduljon a közvélemény.

WESSELÉNYI Kockázatos játék ez, barátom! Előbb lerombolnák, amit építünk, s ha mégis elkészül a ház, dicsérni kezdik, majd kibérelnek benne egy szobát, s végül kirúgnak — mert hisz az ő telkükre telepedtél, nem vitatható! Ha magad is látod, hogy tartanak a közvéleménytől, miért óvakodsz — ha kard-ként nem is — legalább pajzsul használni azt.

SZÉCHENYI Mert tudom, hogy ártanak velem! (Kis *szünet* után) De hagyjuk a teóriát! Akármilyen módon vélekedjünk a helyes taktikáról, a holnapi teendők ügyében — gondolom — egyezsre juthatunk.

BEÖTHY Remélem, abban egyetértetek velem, hogy legelső helyen nyilvános naplónk dolgában kell döntenünk ...

SZÉCHENYI Rendben van. De ki írja s ki szerkeszti meg?

BEÖTHY Itt van ez a nagyszerű zempléni fiú: Kossuth. A minap felolvasott néhány oldalt a kerületi üléseken rögzített jegyzéseiből. Mondhatom, remekül szórakoztunk. Te is ott voltál, István ... s te is, Miklós. Az az ember egy zseni!

SZÉCHENYI Ne ragaddtasd el magad. Tálentumos ember — kétségtelen. De hogy hitellel adná vissza az elhangzottakat, azt épp te nem mondhatod!

BEÖTHY Már miért ne? Az én mondataimban csak pislákol, az óviból sugárzik a szellem!

SZÉCHENYI Hát ez az. Azt írja le, amit mondasz. Csak egy kicsit másképp. Megcseréli a szórendet, szünetet tart, ahol te rohansz, s olyan ritmust visz szavaidba, amelyet utánozni se tudnál. S ettől aztán a legpaposabb oráció is úgy hat, mint egy republikánus röpirat. Te azt kérdezed: „Miért legyünk megfontoltabbak, barátaim?” — Ő így fordítja le: „Miért legyünk megfontoltabbak, barátaim?!” Óvjad magad az effajta „szellemi sugárzástól”!

BEÖTHY Akárhogy is, az maga a tökély, ahogy ez a Kossuth írni s beszélni tud ...

WESSELÉNYI Csak nem fogunk elakadni az írások személyén? ! Ferenc, te mit szólsz ehhez?

KÖLCSEY Máshonnan nézném a tárgyat, mint kegyelmetek. Mert nem külső akadályt látok itt, hanem hogy önmagunk a sajtószabadságra még meg nem értünk. Emlékezzünk csak a múlt heti esetre. A pesti újság, bemutatván a kerületi ülés néhány szónokát, egyikük néhány szavát hamisan adta közre. Semmi kétség: a hírlap hibázott, talán tévedett. Mit tesz ilyenkor a sértett, ha a sajtószabadság eszméjéhez szokva van? Levelet ír a szerkesztőségnek, s kéri, hogy a becsúszott hibát maga igazíthassa ki. Ehelyett mi történt? A felbőszült szónok rögtön a kancellárhoz sietett panasszal, követelvén, hogy a „vétkest” fenyítse meg. S még aznap, épp azon ülésen, amelyen a cenzúra jogellenesnek nevezteték, három vagy négy követ szólott a hírlapok ellen. S mi lón az eredmény? A kormány inté a cenzúrahivatalt: „ne engedjen a pesti újságoknak egyebet annál, ami a pozsonyi latin és német lapokban s a bécsi újságokban közölve lesz”.

BEÖTHY A sértett szónok, uraim, én valék. Az ördögbe is: hogy tűrhetném egy firkász nyegleségét, ha úgy zagyalva össze eszméimet, hogy kétségben hagyja olvasóját szilárd jellemem felől?

KÖLCSEY Jó, jó. De ugyanonnan várni szabadságot, ahova máskor rendőrért futunk? Hogy fér ez össze?

BEÖTHY Miért nem voltál mellettem, hogy visszafog-tál volna?

KÖLCSEY Már megbocsáss, ha tovább is veled köztöködöm, de épp a te falsul citált szónoklatodban rejlik a tárgy, melyről vitáznunk érdemes. BEÖTHY Ferenc! Eszméimmel van bajod tehát? KÖLCSEY Elsősorban velük.

BEÖTHY Ne kímélj!

KÖLCSEY Te híveket toborzol egy szerencsétlen elvnek: hogy az országos ülés ne a királyi előterjesztés, hanem az ellenzék kívánsága szerint vegye kezdetét.

BEÖTHY Végünk van, ha ebből engedünk!

KÖLCSEY Ezúttal épp az opponálás a halálos veszély!

BEÖTHY Nem ismerek rá Szatmár követére!

KÖLCSEY Vigyázz! Csapdába lépsz: ne ránts magaddal az ellenzék javát!

BEÖTHY Miféle csapdáról beszélsz?

KÖLCSEY A kormány az úrbéri kérdést tette legelső helyre. S ha az alsó tábla válaszfelirata a jobbágyok ügyének elsőségét nem fogadja el, majd kiáll a kancellária a kilencmillió nincstelen elé, és ránk mutat: „Lássátok, mi segíteni akarunk rajtatok, de saját uraitok ezt nem engedik!” — Ez kell nekünk?

BEÖTHY Én hiszem, hogy a kormány ravasz demagógiája nem talál fülekre okos parasztjaink között.

KÖLCSEY Rosszul hiszed! Faggad csak meg követjeinket: mit mondanak? Oly temérdek panasz, könyörgés, feljelentés érkezik úriszékeikhez, hogy nemcsak intézni, elolvasni sincs elég idő!

SZÉCHENYI Így igaz ...

BEÖTHY De tudják a rendet! Törvényisztelők. Ha panaszkodnak, az azt jelenti: bíznak uraikban.

KÖLCSEY Még bíznak! De ez az utolsó óra: ezért kell tárt karokkal elébük állanunk. Bárhonnan jöjjön a szikra: ha gyűlányag van, tüzvész is lehet.

BEÖTHY (*tanácstalanul fordul Wesselényihez*) De hát ...

WESSELÉNYI Igen, ezek cáfolhatatlan érvek.

KÖLCSEY (*fellelkesülve*) Ha, Miklós, te is, és Széchenyi gróf is így gondolkodik, hiszem, hogy ügyünk győzni fog! A legfőbb ponton, lám, megvan az egység kettő-tök között. S ha megvan, maradjon is! Ne kockáztassátok azt a taktikáért! Meglássátok, ez az ezer irányba induló, civakodó ellenzék körétek fog se-regleni, s akkor nem absztrakt ideák, és csip-csup ügyek körül zajlanak szócsatáink!

SZÉCHENYI (*feláll*) Rajtam nem múlik ...

KÖLCSEY Akkor nem lehet akadály!

SZÉCHENYI Én két év előtt kértem Wesselényit: tartanánk összejöveteleket; ő és én egyesülve könnyen vezethetnénk a többi. De hiába; ő gazt mondó: mi ketten egymást megtéríteni nem foghatjuk; s azért jobb összejöveteleket nem is tartanunk.

WESSELÉNYI Nem bizony, mert István visszafog ...

SZÉCHENYI Csak szárnyaiddat nyesem, hogy két lábon közlekedj. Velünk — itt lenn, a földön.

WESSELÉNYI Ha némelyek csúszva-mászva próbálnak haladni, kell, hogy legyen, aki röpülni tud. SZÉCHENYI (*érzékenyen*) Ez a csúszómászó talán én vagyok?

WESSELÉNYI Miért hasonlítgatsz madárhoz engemet?

BEÖTHY Ne tovább, uraim! Én most elmegyek. Ha ketten egyezni tudtok, feltételek nélkül mögéték álltok.

WESSELÉNYI Úgy legyen!

Beöthy elmegy

SZÉCHENYI ...Hogy féreghez mondtál hasonlónak, nem felejttem el.

WESSELÉNYI Te mondtad egyszer: „Ha lenyírják a szárnyadat — jársz a lábodon; ha azokat is levágják, a kezeden; s ha azokat is kitépik — hason csúszol!” Tűró vagy nagyon. Lásd, ha szárnyaimhoz nyúlnak, én üvöltök. Ha lábamhoz is, akkor már ütök. Csúszásra engem senki nem kényszeríthet — te meg magad ajánlkozol.

SZÉCHENYI Kifogtad szavam; mást jelent az, amit mondtam ...

WESSELÉNYI Mit tehát?

SZÉCHENYI Hogy bármennyire gáncsoljanak is, nem szűnök haladni céljaim felé.

WESSELÉNYI Addig jelent ilyet, míg közöttünk beszélsz. De más körökben ugyanazon szónak más értelme van. Ezt jobban kell tudnod, mint nekem.

SZÉCHENYI (*ironikusan*) Szólj világosabban. Nehogy félreértslek ...

WESSELÉNYI *ingerülten*) A „hason csúszás”, mitől én borzadok, nagyon is kedves kép, mondjuk: Metternich előtt!

SZÉCHENYI Tovább, tovább!

WESSELÉNYI Így sem érhető?

SZÉCHENYI Tudom, gyűlölöd a herceget. Érzéseimet én nem viszem a politikába.

WESSELÉNYI *(ironikusan)* Érzelmek nélkül vagy udvarolsz neki?

SZÉCHENYI Mikdós! Messze mész megint!

WESSELÉNYI Ugyan honnan s hová?

SZÉCHENYI Az egyetlen útról, amely járható ... Mellőlem, ha tetszik ... mert tetszelgő vagy és hiú. Nem retteged a tragédiát, mert úgy érzed, hogy hősévé lehetnél ... ez imponál neked!

WESSELÉNYI *(megleپődve)* Nem tudlak követni ... miről beszélsz?

SZÉCHENYI Bárhol megjelenesz, akármit csinálsz: szóval és tettel folyton a kormányt hergeled ... s az uralkodót!

WESSELÉNYI Ily bizalmas viszonyban állnak már veled a kancellár spionjai?! Szép úton haladsz! SZÉCHENYI Metternichkel éri országos dolgokról tanácskozom!

WESSELÉNYI Melyik ország dolgairól, István? Hiszen vagy őrjöng, vagy gúnyolódik, ha azthallja: „magyar!”

SZÉCHENYI *(szenvédélyesen)* De ha a Duna-hidról be-szélék neki, s hogy hajózhatóvá kéne tenni a folyókat, a kereskedéshez utak és vasutak kellene — akkor tárgyalni kész! S adna pénzt is az állam-kasszából, ha biztos lehetne benne, hogy mozgalmunk csak hasznos célokra tör, s egy irányba tart!

WESSELÉNYI Hogy csak a kormányt szolgáljuk, s ne hazánkat ...

SZÉCHENYI Igenis, hiszem, hogy van még mód: egy-szerre szolgálni kormányt és hazát!

WESSELÉNYI Hogy hozhatod össze ezt a két nevet?

SZÉCHENYI Csak lennének húszan-harmincan, akik összefognánk!

WESSELÉNYI Nem töprengtél még rajta: miért, hogy ily parányi had nem áll mögéd?

SZÉCHENYI *(elkeseredetten)* Miattad! Csakis miattad!

WESSELÉNYI *(hirtelen hangot vált; döbبenten)* Isten a tanúm, soha nem agitáltam ellened!

SZÉCHENYI Nem úgy korlátozol, hogy ellenem vagy, hanem hogy nem vagy velem ...

WESSELÉNYI Hogy közelebb legyünk egymáshoz: csak én léphetek? Fordítva nem képzelhető?

SZÉCHENYI Lépj vissza az ösvényre, melyről együtt indultunk! Mást nem kívánok.

WESSELÉNYI Lehetetlen akarsz, mert ott vagyok. Csakhogy lovamon ügetek tovább, míg te a kancellár hintáján ringatózol. S azt hiszed, azért vett föl, hogy gyorsabban haladj.

SZÉCHENYI Nem hiszem!

WESSELÉNYI Akkor hát miért?!

SZÉCHENYI Jól tudom én, hogy akik most nyüzsgőnek az uralkodó körül, bármit mutatnak is — ellenségeink. De látom azt is: csak az ő kicsinyes bosszújuk s nem Ausztriának való érdeke kívánja, hogy szolgaságra vessék nemzetünket. Eltaposnám őket, mint a férget. De a birodalom pusztulását nem kívánom; hisz egymagunkban fenn nem maradhatunk ennyi vesztünket sóvárgó vad csoport között. Azt mondod, a kancellár színlelve nyújtja jobbját? Igen. Én megszorítom, s versenyt színlelek vele. Ő azért paroláz, hogy addig is lefogja kezem, én azért, hogy felhasználjam őt.

WESSELÉNYI Ő fog használni téged! Mért nem áldozol több időt, hogy megnyerd az ellenzék nagyobbik felét? Ebben tudnék segíteni. Miután a kancellár is a birodalmat félti — nehogy rebellió legyen —, meg-hajolna akaratunk előtt. Kényszerítve tenné, amit most kegyet mimelve cselekszik, s nem az ő gőgjét, hanem a mi önérzetünket növelné, hogy együttműködik veled s velünk.

SZÉCHENYI Bár hihetném, hogy egyáltalán lehetséges oly pillanat, amelyben képes volnál ily együttműködésre... a bécsiakkal is ...

WESSELÉNYI Ha nem arra megy, hogy kijátsszanak, miért ne volnék képes?

SZÉCHENYI Mert annál a te gőgöd nagyobb!

WESSELÉNYI Miért mondd ezt?

SZÉCHENYI Lehet, hogy belátod, mi volna célszerű, de szavad s kezed nem megy értelméd után ...

WESSELÉNYI *(ironikusan)* A „vak indulat” — ugye, az vezet?!

SZÉCHENYI *(indulatosan)* Kapkodó vagy! S ez a politikában nagyobb vétek, mint... a féktelenség jobbágyaid között!

TESSELÉNYI *(felcsattan)* Nem tűröm ezt! ... Ha nem a vendégem volnál, most elégtételt kérnék!

SZÉCHENYI *(keserűen)* Megint engem igazol minden szavad! *(Kalapját veszi, Kölcseyhez lép)* Remélem, szerencsésebb órában láthatjuk egymást. *(Az ajtóhoz megy, sértetten, önérzetesen biccent, távozik)*

WESSELÉNYI *(bosszúsan)* Ah! Felejtse el, barátom! Ily régi cimborák között megesik az ilyen ... aztán alszunk rá egyet mind a ketten, s kezet fogunk ...

KÖLCSEY Én ezt fel nem foghatom ... Legszívesebben azonnal kocsimba ülnék, s meg sem állanék Csekéig.

WESSELÉNYI Nem teheted. Terád itt nagyobb szükség lesz, mint Istvánra s reám...

KÖLCSEY Úgy hittem, frigyetek oly szent s erős, hogy közöttetek sosem lehet viszály.

WESSELÉNYI Úgy hittük mi is.

KÖLCSEY De hát ...

WESSELÉNYI Vágyainknak nincs hatalma meggyőződésünk fölött. S látod: a helyes útról nem egyképp gondolkodunk.

KÖLCSEY Látom. S ezért kell rögtön távoznom innen. Én azért jöttem, hogy titeket szolgáljalak. Ha ezt nem lehet: nincs helyem. Békebíró nem válhat belőlem — pártoskodni pedig nem fogok. WESSELÉNYI *(elgondolkodva)* Nem is kívánja senki. KÖLCSEY Akkor pedig ...

WESSELÉNYI Nem órlódnöd kell közöttünk, hanem helyettünk — küzdened.

KÖLCSEY *(meghökkenve)* Helyettetek?! Én? Én erre képtelen vagyok.

Vége a jelenetnek

Második jelenet

7834. Pozsony. Kölcsey szállása. Kölcsey az asztal fölé hajolva ír, miközben kintről halk, indulószerű zeneszó hallatszik. Távolból érkező lovak patkói kopognak a kövezeten, s a ház elé érve hirtelen megállnak. A váratlanul beálló csendbe kemény, éles német szavak hasítanak

FÉRFIANG *(kintről)* Verlassen Sie sogleich die Gasse! Wer nicht folgt, wird verhaftet!

Kölcsey az ablakhoz megy, kihajtja a befelé nyíló spalettákat, s ekkor egy egész fáklyaerdő fénye világítja meg a szobát. Néhány pillanatig meglepetten, mozdulatlanul áll, mialatt odakint folytatódik a szöcsata

FIATAL FÉRFIANG *(kintről)* Jogunk van itt tartózkodni! Menjenek a dolgukra! Ne fenyegetőzzenek! FÉRFIANG *(kintről)* Stören Sie nicht die Ruhe der Bewohner! Lösen Sie sich sofort auf!

FIATAL FÉRFIANG Nyolc óra előtt szabad az utcán muzsikálni. Követeljük, hogy hagyjanak magunkra!

MÁSIK HANG *(kintről)* És ha szót akarnak érteni velünk, beszéljenek magyarul! Ez a magyar országgyűlés városa! Nem a németeké!

FÉRFIANG *(kintről)* Ich ermahne Sie zum letzten Mal: entfernen Sie sich unverzüglich!

Kölcsey gyors mozdulattal kinyitja az ablakot, s ebben a pillanatban tucatnyi torokból tör fel

TÖBBEN KINTRŐL Vivát! Vivát! Éljen Kölcsey! Éljen Szatmár követel! Éljen ... éljen! Éljen a verhetetlen szónok! Éljen!

FÉRFIHANG *kintről*) Schwert ziehen!
KÖLCSEY Halt!!! Die Junge Herren sind meine Gäste.
TÖBBEN KINTRÖL Vivát! Vivát!
FÉRFIHANG *kintről*) Dann rufen Sie sie herein, sonst muss ich Gewahlt anwenden!
KÖLCSEY Tun Sie es nie! Sie kommen schon. Fiúk, fíradjatok beljebb!
FIATAL FÉRFIHANG *kintről*) Köszönjük, elfogadjuk. TÖBBEN KINTRÖL Éljen! Éljen!
KÖLCSEY Csak gyertek! *(Becsukja az ablakot, az asztalhoz siet, a papírlapokat gyorsan a fiúkba teszi, majd az ajtóhoz lép, tágra nyitja, s úgy várja az ifjakat. Belép az első, meghajtja magát)*
PULSZKY Engedje meg méltóságod, hogy bemutassam barátaimat.

Sorra belépnek az ifjak, mindegyik meghajol, s odébb áll

Ó Lovassy László. Madarász József. Lapsánszky Mihály. Kászonyi Dániel. Ormós Zsigmond. *(Miótán Kászonyit is bemutatta, a fiúkhöz fordul)* Bojtort hol hagytátok?
KASZONYI Itt kell lennie...
ORMÓS Ha csak meg nem szökött. Nem mer bejönni.
KÖLCSEY Ugyan miért? Hozzátok csak be! PULSZKY *(mióután bejött Bojtor)* Ó Bojtor András. KÖLCSEY Örvendek; már azt hittem, hazakisérted a zsandárokat.

Nevetnek

BOJTOR *(zavartan-mogorván)* Nem akartam zavarni méltóságodat ... Nem tudtam, mire készülnek. *(Fél-szeg, félbehagyott mozdulattal barátaira mutat)* KASZONYI Hogyhogy nem tudtat? Amióta ismerjük egymást, mi mindig ugyanarra az egyetlen dologra készülünk!
KÖLCSEY Revolúcióra. Igaz?
MADARÁSZ Mi lehetne más? Készülni arra kell, ami elkerülhetetlen!
PULSZKY *(nevetve)* Madarász javíthatatlan republikánus. Ha rajta múlna, már holnap barikádokat építtetne velünk ...
KÖLCSEY S ti vonakodnátok talán?

Nevetnek

BOJTOR *(komoran)* Én egy percig sem.
LOVASSY LÁSZLÓ Én se húznám ki magamat a munkából, legfeljebb jobban körülnéznék, hogy hol kezdjük el.
PULSZKY Ne higgye méltóságod, hogy mindnyájan ilyen hebehurgák vagyunk!
MADARÁSZ Nem kell, hogy megvédj bennünket. Beszélj csak a saját nevedben!
PULSZKY Miért mondod ezt? Abban, ha jól emlékszem, megegyeztünk, hogy egyelőre nem köztársaságot kell alapítanunk, hanem egy jól működő, hasznos önképzőkört.
KÖLCSEY Dicséretes dolog. És mire jutottatok?
PULSZKY Tanulmányozni fogjuk a magyar történiát, mert professzoraink alig tanítottak többre, mint a bárgyú iskolakönyvek. Az utolsó negyven évről jó-szerint semmit nem tudunk.
MADARÁSZ Épp eleget ahhoz, hogy tudjuk, hol a helyünk és mit tegyünk!
BOJTOR így van!
LOVASSY Irigylem ezt a magabiztosságot. De Ormóssal s Pulszkyval tartok: nekünk még sokat kell tanulnunk ...
BOJTOR Tanulni mi is akarunk. De nem azért, hogy majd mi is titkolózó professzorok legyünk, hanem ... KÖLCSEY Hanem?
LOVASSY *(gesztikulál)* Hanem, hogy megértsük: mitől olyan csikorgó, olyan rozoga ez az egész ... KÖLCSEY Csak azért, hogy megértsétek?
KASZONYI Hogy orvosolni tudjuk ...
MADARÁSZ Itt már csak robbantani szabad, nem „orvosolni”!

KÖLCSEY Tehát a revolúciónál tartunk megint? BOJTOR *(dünnyögve)* Ha egyszer nincsen más irány . , KASZONYI Kell, hogy legyen! Titeket megszédítették a jakobinusok. *(Kölcseyhez)* Úgy gondoltuk, megkérjük méltóságodat, hogy irányítsa egyesületünket. Nemcsak azért, mert a történettudományokat bátyámnál jobban talán az egész hazában senki nem is-meri, hanem mert országos ügyekre készülvén nincs járhatóbb út előttünk, mint melyen Kölcsey halad.
KÖLCSEY De hogy hová viszen ez az út — abban, mint látom, nem egyeztek.
KASZONYI A végső cél az, hogy helyreálljon az alkotmányos viszony a kormány és a nemzet között. KÖLCSEY Értem: a kormány és a nemzet között. Te-hát nem azért kell küzdenünk, hogy szétzúzzuk ezt a korhadt feudális alkotmányt, hanem hogy a magyar nemesség ugyanúgy élvezhesse a hatalom előnyeit, mint az osztrák miniszterek. És a néppel, a jobbágyokkal mi lesz, barátocskáim?
KASZONYI Az ó helyzetükön reformjaink segítenek. KÖLCSEY És ha túlságosan lassan segítenek? Ha el-kezdenek közben lázadni; akkor mit csinálunk? PULSZKY *(ironikusan)* Akkor ott van a statárium.

Igaz, Dániel?
KASZONYI *(zavarba jön)* A statárium nem a népet fenyíti. Csak a bajkeverőket. A bűnözőket... PULSZKY Ilyen egyszerű ez?
MADARÁSZ Miért kevered ezt ide?
PULSZKY Kérdezd meg Kászonyit! Ő jobban tudja.
MADARÁSZ Mit jelent ez?
KÖLCSEY Ne titkolózzatok, barátaim!
PULSZKY *(Kászonyihoz)* Mi az? Szégyelled? Annál inkább beszél ki magadból. Hátha a többiek feloldoz-nak. Én talán túl szigorú vagyok.
KASZONYI Jó! Pulszkyknak elbeszéltem életem legborzasztóbb eseményét, s most arra kényszerít, hogy ismétlem meg előttek is. A kolera idején én is bíraskodtam a lázadók fölött. Eötvös Ignác kénytelen volt teljhatalmánál fogva fiatalembereket bírónak kinevezni, mert tudta, hogy ezekre számíthat leginkább, ha arról van szó, hogy veszélynek tegegy ki magukat. És egészen jól számított; ki tette volna ezt különben? Így nevezett ki rögtönítelő bírónak engem is. Egyik zendülő helységről a másikba mentünk, s statáriumot tartottunk. Mint legfiatalabbnak nekem jutott az a kellemetlen feladat, hogy a kivégzések-nél jelen legyek. Mernyiken, ahol Szulyovszkyt megölték, tizenkilenc lázadót kötöttünk föl. Zamutón hetet, Terebesen tizenegyet, Varannán ötöt, Csicsován nyolcat. De nehogy azt higgyétek, hogy túlbuzgók voltunk. Egy másik rögtönítelő bizottság hasonló módon járt el Homonna, Butka, Gálszécs helységeiben, úgyhogy csak Zemplén megyében hetvenkilenc embert végeztek ki.

Döbrent csend

ORMÓS Ez mind bujtogató volt?!
KASZONYI *(szégyenkezve)* Ezt máig sem tudom... ORMÓS *(döbenten)* Akkor mire alapoztátok a váda- kat?
KASZONYI A statáriális bíraskodás ... hogy is mondjam...
PULSZKY Megmondom én ! Aki elhitte a parasztok közül, hogy az urak megmérgezték kútjaikat, pusztán ezért pusztulniuk kellett. Így volt?
KASZONYI Nem, nem így volt! Ezek a parasztok nemeseket ölték! Felgyújtották házaikat! Megerőszakolták leányaikat!
PULSZKY Úgyanazok, akiket felkötöttetek?
KASZONYI Biztos, hogy közöttük voltak!
PULSZKY S akik vértlenül bűnhődtek?
KASZONYI *(sírós hangon)* Ha nem verjük le a lázadást, mindannyian halálos veszélybe kerülünk! S ezt te tudhatnád a legjobban, Pulszky Ferenc! Akinek a véres kezű Eötvös Ignác mentette meg szüleit és birtokait ... nehogy a tűz martalékává váljak gazdag örökséged, miközben az itáliai napsütésben borzongtál a hazai híreken! Erről bizonyára nem akartál hallani!

PULSZKY De igen. É:s örülök, hogy így mondtad el. Ilyen zavartan, szégyenkezve és megrendülten. Nem akartam én semmi mást, mint hogy így is halljam ezt a történetet. Mert ahogy nekem mesélted, abból a büszkeség, nem is büszkeség: az önteltség sütött. Hogy te már akkor is a legbátrabbak közé tartoztál. Csakhogy az a fajta bátorság, amivel a republikánus eszméket terjesztetted, sehogy sem fért össze a fejemben a rögtönítelő bíró szerepével. Azt hiszem, ezt tisztázni kellett !

Zavart csend

KÖLCSEY Tanulságos történet. De engem jobban érdekelné, hogy mai helyzetünkben mit cselekednétek? LAPSANSZKY (Bojtorhoz) András!

BOJTOR Hagyjatok!

LAPSANSZKY (Kölcseyhez) Bojtor Andrásnak van egy tervezete ...

KÖLCSEY Vitassátok meg most ! Itt nálam. Talán könnyebben segíthetek.

PULSZKY (Bojtorhoz) Elhoztad?

BOJTOR Nálam van, de...

PULSZKY Semmi de! Inkább köszönjük meg a lehetőséget.

BOJTOR Ha nagyon akarjátok, felolvashatom ...

KÖLCSEY Halljuk!

TÖBBEN Halljuk! Halljuk!

BOJTOR (kicsit zavartan, de láthatóan rendkívüli jelentőséget tulajdonítva Kölcsey jelenlétének) Meg-próbálok ... csak a lényegét ... (Olvas) „Először; szabad legyen gondolkodni, hinni, beszélni és írni, aki-nek mi tetszik, ha semmi természeti törvénnyel nem áll ellentétben. Másodsor: ne engedelmeskedjék az ember oly hatóságoknak, melyek a törvényt által-hágták. Harmadszor: minden megyékben aggodatófók építtessenek, s ha egy miniszter az országgyűlés által halálra ítéltetik, annak képmása minden megyének aggodatóján negyven napig függjön!

Többen felnevetnek, Kölcsey mosolyog

Negyedszer: Magyarországon respublica és sajtószabadság uralkodjék! Ötödször: a koronázás előtt minden fejedelem filozófiából s államtudományból vizsgát tegyen, s ha tudatlannak bizonyul, akkor küldessék vissza az iskolába, azonban minden correpetitor nélkül! Hatodsor: a minisztérium csupa parasztsorsból származott emberekből álljon, mely egyedül az országgyűlés felelőssége alá tartozik.” (Leül)

Madarász, Lapsánszky, Lovassy László és Kászonyi lelkesen tapsolnak, Pulszky és Ormós fejüket csóválva jelzik nemtetszésüket

MADARÁSZ Nagyszerű voltál, csak egy kicsit félszeg ez a program!

LOVASSY Kiindulásul ez is tökéletes. Ehhez már csak hozzátenni kell! Elvenni egy fél gondolatot sem lehet belőle!

KASZONYI Én a respublica eszméjét s a királyság intézményét egyeztethetőnek látom. Hasonlóan kellene megoldani, mint Angliában ... vagy mint legújabban a franciáknál.

ORMÓS Ne mondj már ilyen ostobaságot! Ha nem tudod, mi megy most Franciaországban, ne ajánlgasd őket példaképül. Te nem figyelted, amit a minap Börnétől olvastam...

KASZONYI A te Börnéd lehet egy jótollú író, de nem politikus. Egy megsértett kis zsidó zsrnaliszta, aki nem talált mecénásra az új iparmágnások között, s dühében most kigyót-békát kiabál rájuk...

ORMÓS Elveink tiltják, hogy fajra, felekezetre való utalással közölünk bárki is szellemet minősítsen!

LOVASSY Dániel, megfogadtuk, hogy nem zsidózunk ...

KASZONYI Ez rosszindulatú félreértés.

ORMÓS Ez nem volt félreérthető !

KASZONYI Elégé ismeritek gondolkodásomat ahhoz, hogy tudjátok: tölem az ilyesmi távol áll.

ORMÓS Én nem a gondolkodásodat bíráltam, hanem egy megjegyzésedet. Ami méltatlan volt hozzánk s hozzád.

LOVASSY Fogadd el az intést, s menjünk tovább ... PULSZKY Ne menjünk még tovább ! Ormóstól akarom megkérdezni, miért védelmezi Börne szellemét, ami-kor a *Párizsi levelek* sokkal vadabb ideákkal van tele, mint Bojtor Bandi „röpirata”. Ha jól láttam, ez utóbira te is csóválad a fejed.

ORMÓS Én attól tartok, mi még semmiben sem értünk egyet, azon kívül, hogy valamit tenni kell. S ha véletlenül egyet akarunk, mindenki másért akarja azt az egyet. Egyszerűen én olyan tisztán szeretném lát

bajainkat, miként Börne látja Párizs szeplőit és se-

'beit.
PULSZKY Okos válasz volt, köszönöm. Ami pedig Bojtor Bandi ötleteit illeti, nekem az a véleményem, az egész, úgy, ahogy van, csak arra jó, hogy itt mind-annyiunkat felkössenek. Vagy legalábbis becsukjanak. Szóval én több bölcsességet képzelek magunkról, semhogy arról vitatkozzunk: hány napig száradjanak az aggodatófán minisztereink. Mást nem is mondanék...

LOVASSY Nem az a lényeg, hány napig függjön a miniszter, hanem egyáltalán, hogy függjön-é, hja súlyosan vétkesnek találhatik. S miért ne függne, 11.: van bűn törvényeink szerint, mely halállal büntethető, s az ő bűne épp ilyen.

LAPSANSZKY Lovassyval értek egyet maradéktalanul !

LOVASSY Köszönöm. Kíván-é szólni még valamelyikőtök? Nem? Akkor szavazzunk! Ki akarja, hogy Bojtor András pontjait egyesületünk programjává tegyünk?

Lapsánszky, Kászonyi és Madarász emelik fel a kezüket

Tehát hárman. Ki van ellene? *Ő maga, Ormós és Pulszky jelentkeznék*

Ez is három. Döntésre ily módon nem juthatunk, ezért a vitát elnapolom.

Tapsolnak

Köszönöm. (Feláll, Kölcseyhez) Ne haragudjék, hogy ennyire visszaéltünk a türelmével...

KÖLCSEY Nem, nem! Nagyon érdekes volt. Már csak azért is, mert (felemeli az időközben maga elé helyezett két könyvet) éppen az éjjel olvastam La-mennais abbé és Börne könyveit, miket Pulszky barátunktól vettem kölcsön a minap. Hanem megkérdezném, a mi szerzőink munkáit ismeritek-e? Például Wesselényi munkájáról, a *Balítéletekről* hallottatok-e? Ugye, nem! És Széchenyi *Világát* ki látta közületek? ... Senki? Hát a Stádiumot?

ORMÓS Hallottunk róla ... sokat ...

KÖLCSEY Olyanok vagytok, mint a rossz kertész. Kül-honból hozattok palántákat, s nem nézitek a talajt, mibe ültetitek. LOVASSY A szellem, mely a franciáknál forradalmakat tüzel, nem egy nép, hanem a világtörténet szelleme! Ha elrejtőzünk sugára elől, elsorvadunk!

MADARÁSZ Pest csakúgy Európa, mint Párizs. Ha onnan hozunk eszméket, azoknak ez nem idegen talaj ...

KÖLCSEY Bár így lenne! S tegyük fel, így igaz. De ha itt tél van még, mikor ott tavasz, hiába egy a föld, plántálni nem lehet! (A két könyvre mutat) Ezekből sem az értelem hiányzik. És egyáltalán : nem szerzőikkel van nekem bajom. Hanem hogy éppúgy kritika nélkül lelkesedtek értük, ahogyan most személyemet kezditek dicsérni.

ORMÓS Nem hízelkedni akarunk.

KÖLCSEY Nem is gondolom. Ti nagyra érzitek elhivatva magatokat. S ez dicséretes. Csak vigyázatok, mert kétféle karakternek van behatása a köz dolgaira. Az egyik az ideák embere, az álmodozó, aki a

szó erejével revolúciókat képes erjeszteni, de maga legszívesebben a háttérben marad; mert természeténél fogva csak hatni akar, csak másokat igyekszik cselekvésre ösztönözni. A másik látszani és bámultatni kíván; s minden törekvése azt célozza, hogy hatalma legyen — anélkül, hogy tulajdon elvei lennének, melyeknek érvényt szerezne. Az egyik tehát az elvet tolja előre személye nélkül, a másik csupán személyét — elvek nélkül. S ily módon — noha nem is tudják — mindkettő csak a másik által szerezhethet be-folyást. Magam is — hajlamaim szerint — csupán az első osztályba: a szöbűvészek klasszisaiba tartozom. De most, midőn arra kényszerített a sors, hogy tegyek valamit, pirulva látom: mily felelőtlen hazardőr, aki személyét visszavonja, miközben a szó hatalmával él. És mily utálatos dolog, ha valaki keblé-ben érlelt princípiumok nélkül igazgatja a társaságot ... Azzal, amit ezekből (*a könyvekre mutat*) tanultok, csak véretek hevititek. Politikai jellemetek parlagon marad. Ismét mondom: vigyázzatok! Ha olyan ellenzékhez tartozónak hirdetjük magunkat, amely nem örökre csak opponálni akar, hanem igen-is a hatalomért perel, legfőbb elvünk kell legyen, hogy ne bizzunk nyelvünkre se többet, se mást, mint amit karjaink tenni képesek!

PULSZKY Méltóságod tökéletesebbnek hiszi az emberi társaságot, mint amilyenén Isten megformálta ... Miért lenne hazardőr, aki eszméivel nem önmagát, hanem a sokaságot ösztökéli tettere?!

KÖLCSEY Mert nem ismeri a vak erőket, amelyeket az eszme a sokaságban működésbe hoz!

BOJTOR A népet tehát meg kell óvnunk eszméinktől? Kölcsey Ferenc, akitől a demokrácia ábécéjét tanultuk, nem gondolhat ilyet!

PULSZKY Ha megtanultad a demokrácia ábécéjét, ne akard senkinek megszabni, mit gondolhat. Különben nyugodj meg: ha Kölcsey Ferenc szavazhatott volna, a mi pártunkon állna. Elvetette volna pontjaidat.

LAPSANSZKY Miért ne szavazhatna?

ORMÓS Mert nem tagja formálisan társaságunknak ...

LAPSANSZKY Még lehet! Azt javasolom: kérjük fel Szatmár követét, lépjen közénk! Válasszuk meg örökös elnökünknek!

TÖBBEN Úgy van! Éljen! Legyen elnökünk!

LOVASSY Ez ellenkezne alapszabályunkkal!

LAPSANSZKY A két dolognak semmi köze egymás-hoz: a Társalkodási Egyesület mellett alakítanánk egy másik, egy titkos társaságot. S legyen ennek a feje Kölcsey Ferenc!

KÖLCSEY Vessétek el ezt az ötletet. Én nem megyek bele.

BOJTOR (*ironikusán*) Ez pedig tett volna a javából! Az egyetlen dolog, mi több lehetne, mint „szöbűvészkedés”.

LAPSANSZKY Kérem, ne siessen a válasszal! Lássuk egyenként, ki hogyan vélekedik javaslatomról! **LOVASSY** Helyes! Én pártolom.

MADARÁSZ Nemcsak pártolom, forrón óhajtom is! **KASZONYI** Ha Kölcsey Ferenc helytelennek látja Lapsánszky ötletét, én sem lelkesedek érte ...

ORMÓS Én semmiféle titkos szervezkedésnek tagja nem leszek.

LAPSANSZKY Így gyáva lennél?

PULSZKY Nem gyáva ő, csak okos. Tudja a történelemből, hogy a titkos társaságok nem így születnek. Ahhoz itt túl sokan vagyunk ... szerintem is. S talán nem lenne szerencsés, ha vakon biznánk egy-másban. Nem gondolod?! (*Hosszan Lapsánszky szemébe néz, aki feltűnően zavarba jön*)

LAPSANSZKY (*Bojtorhoz*) András, nem nyilatkozol?

BOJTOR Szavazások szememben azt bizonyítják, hogy elveink szerint nem vagyunk már most sem egy tár-saság.

LAPSANSZKY Épp azért kell egy személy, akinek minden ellenkezésünk fölött álló tekintélye megmenti szövetségünket.

KÖLCSEY Megmondtam, barátaim, ilyen szerepre nem vállalkozom.

LOVASSY Hogy vállalkozik-e, azt önmaga dönti el. De hogy Kölcsey Ferenc az egyetlen ember ebben az

országban, aki irányt adhat törekvéseinknek, azon már nem változtathat semmi sem. Ha nemet mond, akár azonnal föloszthatjuk egyesületünket.

KÖLCSEY A haza üdvéért kérek titeket: ne tegyétek ezt!

BOJTOR A „haza üdvé” szempontjából tökéletesen mindegy, hogy a mi gyermeteg játékokat úzó kis ön-képzőkörünk együtt marad-e vagy sem. A jövő azok hatalmában van, akik felismerték vagy felismerik, hogy az „alkotmányosság ösvényén” ma már egy lépést sem haladhatunk előre. Hogy is lehet oly badarságban hinni, hogy az az alkotmány, amely a régi rendnek: az elnyomás, az erőszak jogának s az ebből burjánzó romlott erkölcsöknek a védelmezője volt nyolc évszázadig, most azoknak adna szabad kezet, akik épp e régiség s romlottság ellen készülnek végső ütközetre. Aki nem látja s nem érzi, hogy néhány esztendőn belül egész Európát egy hatalmas, mindent felforgató forradalom rázkódtatja meg, s ez a forradalom nemcsak az Isten előtti, de a polgári egyenlőség eszméjét is diadalra fogja vinni, az bújjon el vidéki birtokára, vagy mivelje csöndben mesterségét, de se önmagát, se társait ne ámítsa azzal, hogy a köz javáért munkálkodik. Nem kérdem én, hogy hajlandó-e Kölcsey uram társaságunkba vegyülni, mert a revolúciótól reszkető, önámító „reformerekkel” amúgy sem kívánok politikásdit játszani. Arra válaszoljon csak méltóságod: hiszi-e, hogy hazánk a „törvényesség” útján vánszorogva elébe vághat a revolúciónak? Ha nem: miért alacsonyítja le hatalmas szellemét a pozsonyi országgyűlés politikai törpéihez? S ha hiszi (*ingerülten*): miért rokonszenvezik velünk, „re-bellisekkel”?!
ORMÓS Túllőttél a célon!

KÖLCSEY Nem! Dehogya! Ez a tiszta beszéd. Nos, barátom, ha a földabroszra nézek, s olvasom hírlapjainkat: magam is látom, hogy nyugatra tőlünk régóta érik a revolúció. S mert kíváncsi természetű vagyok, siettetném is az időt, hogy megerjem a nagy pillanatot. Szeretném látni, mit hoz az emberiségnek a hatalmas rendület. De mint honpolgár, legszívesebben mégis megfékezném a történelem kerekét. Mert félek. S nem attól, hogy nekünk s mindazoknak, akiknek a régi rend által védett javaink s privilégiumaink van-nak, önként vagy kényszer alatt sok mindenről le kell mondanunk. Nem. Attól félek, hogy a revolúció minket készületlenül fog érni. S hogy mindazt a győtreelmet és áldozatot, amit megszentelhetne a siker, egy bukott forradalom értelmetlenné, hiábavalóvá tehet. Ha korábban érkezik a szülés órája, mint ahogy a természet rendje kívánná: az anya is elpusztulhat, s a gyermek is halva születik ...

BOJTOR Ha az a baj, hogy készületlenek vagyunk, nem a készülődéssel kellene-e jobban iparkodnunk? **KÖLCSEY** Revolúciókat nem lehet siettetni. Vagy természeti erővel törnek ki, vagy gonosz rafinéria gerjeszti azokat, hogy nyomukat halál s pusztulás kövesse.

BOJTOR Megbocsásson, de ebben az okoskodásban én inkább schulmeisteri logikát s nem politikai bölcsességet látok!

KÖLCSEY Vedd már észre, barátom, hogy ugyanazt akarod, mint ellenségeink!

BOJTOR Tiltakozom!

KÖLCSEY Nem látod, hogy a kabinet minden eszközzel arra törekszik, hogy forradalmi összeesküvésen érjen bennünket?! Ók ott, Bécsben, azt szeretnék, ha most törne ki a revolúció. Amikor még erőtlenekek és szervezetlenek vagyunk. Ha csak egyetlen lépéssel is letérünk a jog s az alkotmány ösvényéről, a kormány irgalmatlan erővel fog lecsapni ránk. És akkor mindennek vége! Igazad van: a jelenlegi konstitúción belül nem vihetők véghez azok a tennivalók, amiket a kor szelleme diktál. Meg kell várunk, amíg ők nyúlnak joggalansz közkhöz; nekünk minden önkényre a törvényt kell pajzsul magunk elé tartanunk.

BOJTOR (*zaklatottan, sértetten*) Én tehát a kabinet megbízásából terjesztem felforgató eszméimet ... Ki menthet fel e vád alól, amit (*strva*) maga Kölcsey Ferenc mondott ki rám?! (*Egynéhány pillanatig sí-*

rásával küszködik, de nem tud úrrá lenni magán; az ajtóhoz siet, visszafordul) Isten önökkel, uraim! (Ki-megy)
KÖLCSEY (rövid ideig tartó csend után) Hívjátok vissza!
Mindenki megrendülten, tanácstalanul áll

Senki?! Akkor hát magam megyek! (Az ajtó felé indul)
PULSZKY Hiába! Bojtort nem éri utol ... Vége a

jelenetnek Harmadik

jelenet

Ugyanott, néhány héttel később. Az asztalon papírlapok hevernek, mellettük tinta, toll. Kölcsey a könyvespolc-nál áll, s a szalagokkal átkötött kéziratkötegeket rendezgeti. Az egyiket kibontja, s lapozgatni kezd. Né-hány másodpercig csend van, majd erős kopogás az ajtón. Kölcsey hátrafordul, Szemere Pál lép a szobába

SZEMERE ...Végre a könyveid között látlak! Azt is megérjük talán, hogy újra az asztalodhoz ülsz, s írni fogsz?

KÖLCSEY Ott ülök én minden éjjel... Többet dolgozom, mint poétakoromban. Nézd: már tintám is alig van.

SZEMERE Mi az, hogy „poétakorodban”? Csak nem azt akarod mondani, hogy végképp elhagytad a műzsá?

KÖLCSEY Nem, nem! Én hagytam el ... Oly labirintusba jutottam, ahonnan — attól félek — nem találok vissza soha.

SZEMERE Jó szelmed veled maradt a labirintusban is. Minden beszédedet, mit az országgyűlésben tartasz, költői szellem lengi át. Még Kossuth tudósításaiban is ódai zengésű minden sorod. S amint hal-lom, közönséged körében is fergeteges hatásúak fel-szólalásaid ...

KÖLCSEY (legyűnt) Igen, a hatás „fergeteges”, csak 'többnyire, sajnos, eredménytelen. Mert az az ünnepi tónus, mellyel az ország nyomorult állapotát festjük, 'a leselkedő végzetet is kívánatos színezi. És nincs veszedelmesebb, mint amidőn a beteg fantáziája a szép halál idilliumában keres vigasztalást. Ahelyett, hogy szembeszegülne végzetével.

SZEMERE De hisz kik téged hallgathatnak, szavaidból épp e hősi küzdelemhez merítenek erőt!

KÖLCSEY (fejét csóválja) Ugyan! Riadva látom, csinos beszédeinktől hogy megrészegülnek ezek a parlagi fejek. Ilyenkor félbeszakítanám beszédemet, s fülükbe ordítanék: ébredjete! De hagyjuk ezt ...

SZEMERE Miért vagy így keserű? Éppen most, amikor a kormány számos követeléseknek végre engedni kényszerül.

KÖLCSEY Hogyne! Ha még tíz évig kitartóan könyörgünk, talán a protestánsok is építhetnek úgy templomot, hogy bejárata az utcára nyíljon, s esetleg azt is elérjük, hogy egy katolikus leányzót ne átkozzon ki egyháza, ha református legényt választ hitveséül. De korunk új s igazi nagy kívánalmai : hogy Magyarhon s Erdély végre unióra lépjen, s hogy a kilencmillió jobbágy szabad polgárrá váljék — nos, barátom, ezek a követelések nemcsak meg nem hallgattatnak, de meg sem fogalmazódnak. És miért? Mert hiányzik az egység az ellenzékünkben, s enélkül csak a kamarilla játékszerei leszünk mindörökre.

SZEMERE Nem volna egység? Kossuth híradásai szerint a legfőbb célokban követjeink többsége meg-egyezik.

KÖLCSEY Céljuk hiába egyezik, ha útjaik szerteágazók. Mivel Széchenyi a kormányba vetette bizodalalmát, Wesselényi pedig épp a kabinettel szemben gyanakvó, most minden konzervatív kormánypárti is szé-

1.heny 1Q11ua1LQA

n~ntl~vinn>nnnís, a

üresfejű'

l GalG~U 9 minden 111i11UG11 üs.nn~ni~ hózőngő

Wesselé-

nyi követőjének hirdeti magát. S ha megkérdezed tőlük: mi teszi politikájuk alapelvét, az egyik hízel-

kedve, a másik harciasan nyilatkozik a kormányhoz való viszonyáról. Mintha a közügyekben való rész-vétel végső értelme a lojalitás vagy az opponálás volna, nem pedig a pártok és a kormányok fölött álló cél, amely a hatalom irányában szükség szerint változó állásfoglalást követel. ...Ha így folytatjuk, az egész magyar politizálás a tegnapi örvényébe zuhan. Mert mind a két párt a múltból kölcsönzi ideált. S ily módon — a maga módján — ezt is, azt is a (ironikusan) hűség eszméje élteti. Ahelyett, hogy a dolgokat néznék, s a tennivalókhöz igazítanák képességeiket, erőiket is csak egymás ellenállásán méricskélük ...

SZEMERE Feledni látszol, hogy minden pártviszály s személyek közötti torzalkodás fölött mily diadalmasan hódít nemzetiségünk érdekegyesítő szelleme. Oly erő ez, melyet — úgy hírlik — ma már Bécsben is tisztelni tanulnak.

KÖLCSEY Hát már te is bedőlsz az ilyen meséknek? Nem látod, milyen szerencsétlenek vagyunk? Meg-próbáljuk elhíttetni magunkkal, hogy nemzetiségünk fantoma tényleges ellensúlyt képez a kormány önkényével szemben. Hah ... mintha Bécs egy percig is komolyan gondolná a mi autonómiánkat; mintha attól tartana, hogy képesek lennénk megtorolni, ha lábbal tiporná alkotmányunkat. Micsoda ördögi komédia! Oly büszkén s annyi daccal hordozzuk keb-'lünkben a nemzeti pátoszt, mintha valami százados hamv alatt emésztődő parázból magunk szítottuk volna lángját. Nem vettük észre, hogy ezt a tüzet is ellenségeink csiholták. Amikor a kabinet felfogta, minő roppant erőre jutott a muszka koloszsus, s hogy a szláv testvériség eszméje futótűzként terjed a Duna-medence népei között — a napról napra növekvő veszély ellen egyetlen használható eszköznék tűnt föl szemünkben nemzetiségünk. Mert a cseh, a tót, a rác a nagy szláv közösség jegyében mind a muszka karjaiba vetné magát, csak hogy osztrák elnyomóitól megszabadulhasson. Mi más fékezhetné meg ezt az Ausztria számára oly végzetes organizációt, mint a mi nacionalizmusunk? A pánszlávizmus Ausztria-ellenes irányát ily módon ellenünk lehet fordítani.

SZEMERE Megértem aggályaidat ... de hogy a legszentebb elvet ily hideg értelemmel s ennyire epés kedéllyel állítod elem — ezt fel nem foghatom.

KÖLCSEY „Legszentebb elvet”?! Szégyenkezem, ha arra gondolok, mily ellenállhatatlanul ragadta magával lelkeket e szó: nemzet — ifjúkorom legtündöklőbb ideája. Hány ferde karaktert, míveletlen elmét s mennyi önös érdeket kavart a társasági élet felszínére ez a szellemi örvény ... miközben a jobbkat, akik nyitott szemmel próbáltak emelkedni talán büntetésül? — a feneketlen örvénybe rántja. Régen azt hittem, e szó: nemzet — maga a kinyilatkoztatás ... az ígéret földje... az örök aranykor, földi paradicsom, ahová minden bűntelen lélek bebocsátást nyerhet. Ma már tudom: a „Nemzet” az Isten átka, maga a pokol, mit azért kaptunk, hogy még itt a földön kárhozzatra jussunk!

SZEMERE Amit mondasz, abból úgy tűnik: itt Pozsonyban még táborunkból is mindenki szemben áll veled. S mit kell látnom eközben? Olyanoknak, kik egymást nem szívelik, mert törekvéseik ellentétesek

— bálványuk egyaránt te vagy. S tudod magad is: a karzat ifjúságát semmi nem hevíti annyira, mint Kölcsey neve. Talán az egyetlen közös élményük vagy... Ok együtt, ahogy ragaszkodnak hozzád --ez számukra a „nemzet”. Ok benned hisznek, Ferenc

— nem neked!
KÖLCSEY Épp ez az! Én ennyi ellenkező reménykedésnek meg nem felelhetek. Állásom lehetetlenebb, mint látni véled. Ha csak a fontolva haladókra s a karzatra kellene figyelnem, nem esne nehezemre pusztán retorikámmal egyensúlyt tartani. De hogy őrizhetem meg egyszerre Wesselényi és Széchenyi bizalmát, kiknek útjai a politikai univerzum legszélsőbb pólusai felé közelítenek? S mit kezdjek az ifjú lázongókkal, akik csak egy párizsi mintájú revolú-lótól

.s. C4.-.1 remélnék üdvös X1....1-

változásokat? 1Y11fn.aav1111U.w.j

11114

kezdjek? ! Minő kegyetlen iróniája a sorsnak, hogy emezek is engem igyekeznek megnyerni vezérökül ? !

— Hidd el, édes barátom, minden siker, mit beszédeimmel érek el, egyre mélyebb szakadékba taszít. SZEMERE (*megrendülten*) Te erről sosem beszéltél nekem...
'KÖLCSEY Nem beszél az ember addig másnak, amíg, mit mondani kéne, magának sem meri bevallani ... SZEMERE Van kigázolás!

KÖLCSEY Van. Ha innen, Pozsonyból, örökre elmegyek.
'SZEMERE Nagyszerű! Ha magad is mennél, legalább könnyebb lesz elcsábítanunk ...
KÖLCSEY Kikkel akarsz te csábítani, s hova? SZEMERE (*fellelkesülve*) Az elmúlt héten — Pesten,
Bártfayéknál az Akadémia dolgairól csevegtünk. Ott volt Vörösmarty, Bajza, Toldy Ferenc s persze maga Bártfay Laci. Valaki szóba hozta az akadémiai titok-nokság ügyét. Bizonyára hallottad te is, hogy Döbrentei a legközelebbi gyűlésen megválik főtítkári tisztétől.

KÖLCSEY Mit segít ez rajtam?

SZEMERE Én felvettem: mi lenne, ha Kölcsey foglalná el a megürült helyet. No, mit szólsz?! KÖLCSEY (*tréfásan*) Mit szólnék? Mennék én falusi jegyzőnek is, csak el innen!

SZEMERE Tehát vállalnád!

KÖLCSEY (*meglepődve*) Komolyan beszélsz? De hisz nem mi döntünk az ilyesmiről.

SZEMERE A többiek, kivétel nélkül, lelkesedtek az öt-letért.
KÖLCSEY Ugyan! Ilyen ügyekben csak az igazgató tanács voksa dönthet. Nem Bajzáé s Vörösmartyé. SZEMERE Fogózkodj meg: iaz igazgató tanács is mel-

lettet áll!

KÖLCSEY Honnan veszed?
SZEMERE Bártfaytól tudom, hogy Széchenyinek is te vagy a jelöltje ...

KÖLCSEY Éppen Széchenyinek?!

SZEMERE Igen! A legutóbbi gyűlésben melletted érvelt. Mert meg van róla győződve, hogy — s most figyelj! Bártfay feljegyezte a gróf szavait — „a szatmári követ beiktatása minden szempontból nyereség lehet...”

KÖLCSEY (*hirtelen elkomorul*) „Minden szempontból.” Tudod, mit jelent ez?

SZEMERE Hogy téged mindenkinél többre becsül. KÖLCSEY Nem, barátom. Széchenyinek nem az a „nyereség”, ha én vagyok a főtítkár, hanem az, hogy innen elmegyek.

SZEMERE Szent isten! Hol élek?! Ennyi év s közös harc után képes vagy öt szemforgató, ravasz nagyúr-nak vélni?

KÖLCSEY Ha jól értem terve indítékát, azt kell mondanom, hogy mint ember módfelett tapintatos, politikusként pedig zseni. Most, hogy a kolozsvári országgyűlés megfeneklett, s Wesselényi újra Pozsonyba jön, Széchenyi — látván növekvő ellenszenvet a kormány iránt — attól tart, hogy én Miklós oldalára állok, s őhöz hűtelen leszek. Széchenyinek azért lenne „nyereség” a távozásom, mert úgy nem lehetnék Wesselényi támasza.

SZEMERE Csak nem akarod ilyen agryéremek ;miatt a nagy lehetőséget elszalasztani?!

KÖLCSEY (*sóhajt*) Az ajánlat csábító, kétségtelen. De... ah, hagyjuk, nem érted te ezt ...

Kopognak. Kölcsey az ajtóhoz megy, kinyitja. A küszöb mögött két jurátus: Ormós Zsigmond és Bojtor András — mélyen meghajtják magukat

ORMÓS Nem alkalmatlankodunk?

KÖLCSEY (*jókedvre derül*) Isten hozta az urakat! Kerüljetek beljebb! (*Szemere felé int*) Legjobb barátom, Szemere Pál! (*Szemeréhez*) tme, ;a karzat oszlopai”!

ORMÓS Ormós Zsigmond vagyok.

BOJTOR (*elfogódottan*) Bojtor András ...

SZEMERE Sok szívet hallottam rólatok! Noha Bojtor uram bizonyos körökben veszedelmes ember hírében áll...

BOJTOR (*keserűn*) Nem fogok én most .már a légy-nek sem ártani.

KÖLCSEY Mi ez a hőkölés, András?

ORMÓS De nem akarunk zavarni.

KÖLCSEY Nem zavartok, fiúk, halljam csak, mi baj? ORMOS Bandi!

BOJTOR Azért jöttem méltóságodhoz, hogy megkövessem ...

amiért legutóbb oly féktelen valék ...

KÖLCSEY Mikor lennél zabolátlan s keményfejű, ha nem húszéves korodban? Nem nehezteltem én egy percig sem reád.

BOJTOR De én egyszersmind búcsúzni jöttem... (*elér-*

zékenyülve) mert ebből a városból örökre elmegyek.

KÖLCSEY No, tán atyád rendelt haza?

Bojtor tagadóan rázza a fejét

ORMÓS Mondd csak el!

BOJTOR Nem kívánhatom, hogy szülőim s hűgaim földönfutókká váljanak...

KÖLCSEY Ejnye, de rejtélyesek vagytok.

ORMOS Bandit magához rendelte a személynök, s megfenyegette őt.

KÖLCSEY Mi történt, András?

BOJTOR (*erőt vesz magán*) Egy ismeretlen úr jelent meg lakásomon, s pecsétes levelet nyújtva át, csak ennyit mondott nagy nyomatékka: „Vigyázzon, ifjú úr, nem mondhatja később, hogy postánk nem jutott időben kezébe”... s rögtön távozott. A levélben csupán annyi állt, hogy még tegnap, pontban tíz óra-kor, jelentkezzem a személynökknél. Ahogy beléptem: Somsich Pongrác „államtanácsos” úr felállt asztalától, s elébem jött. Kezet rázott velem, s hellyel kínált. Szívélyesen érdeklődött tanulmányaim s családom felől, s dicsérni kezdte tehetségemet. Megkérdez-te, mit szólnék hozzá, ha néhány hónapos joggyakorlatra hivatalába fogadna. Én szabadkoztam, mondván, vármegyénkben, otthon, szívesebben jurátuskodom. „No, csak gondolkozzék rajta. S ha megmondolná, majd jöjjön újra el!” S ezzel elbocsátott. A folyosón valami inasféle szólított meg, s egy másik szobába tereit. Itt egy rendőrtiszt állt elém, nevem nem kérdezte, s be nem mutatkozott, ám rögtön ordítózni kezdett. Tudatta velem, hogy régóta figyelnek, tudják: mikor kikkel s hol találkozom, s tele van már egy egész dosszié — fel is mutatta azt —, melyben feljegyezve áll minden szavam. Végül emelt hangon figyelmeztetett: az állam biztonsága — úgymond — megkívánja, hogy anarchista csoportok működését ne tűrjék tovább. S mivel az egyik ilyennek feje — szerinte — én vagyok, negyvennyolc órán belül döntsem el: melyik utat választom e három közül. Vagy kilépek egyesületünkől, s elfogadom Somsich ajánlatát, vagy társaim közt maradok, de összejöveteleinkről öneki minden héten jelentést teszek, vagy haladéktalanul távozzom Pozsonyból. S még hozzátette: ha nem jön meg az eszem, ne reménykedjek, hogy valaha is ügy-védi vizsgát tehetek. Én kábult fövel indultam szállá-somra vissza, s ott ajtómat feltörve, holmimat összedűlva lettem. Néhány drága könyvem lapjaira tépve szanaszét hevert, ruháim zsebei mind kifordítva, asztalom fiókjá felfeszítve volt. Agyamra roskadtam, hogy összeszedjem magam, de ekkor újra meggörgettek ajtóm. A postás hozta atyám levelét.

KÖLCSEY Vele is közölték, hogy fia „rossz útra tért”?

BOJTOR Nem. Ó nem tud semmiről. Csupán arról tudósít, hogy jegyzői hivatalából minden indoklás nél-kül elmozdították, s birtokunkat — felújítván egy nyolcvan év előtti pert — zálogba helyezték. Kétségbeesetten könyörg szegény, hogy siessek vizsgáimat letenni, mert jövedelmem nélkül koldusbotra jutnak ... Ezért kell búcsúznom ...

KÖLCSEY Ez a galád Somsich! Hogy hittünk neki! Mi emeltük a vállunkra, hogy legyen valaki a kabinetben, aki minket képvisel... Várj csak, barátom! Én elmegyek ehhez a bitanghoz, a szemébe nézek, S ha nem csinálja vissza, amit veled s apáddal tettek, az egész alsó táblát ráuszítom!

ORMÓS Ferenc bátyám ne tegye próbára türelmüket, Ügyünk többet veszít, mint nyer vele.

KÖLCSEY „Türelmüket”?! (*Szokatlan dühvel*) Utolsó esélyük, hogy velünk kiegyezzenek, s megmentsek ezt a gyengelméjű dinasztát s az egész rothadó birodalmukat!

SZEMERE Türtöztesd magad ! A falnak is füle van . . még majd felségsértéssel vádolnak néhány könnyelmű szavadért ...

KÖLCSEY Szép lenne az!

SZEMERE Ha meggondolod, hogy ifjaink olykor szertelen ideáktól büvöltetnek el, s másfelől, hogy mily kényes a kormány helyzete külpolitikai állását tekintve, úgy ez az akció, noha kapkodást mutat, merő önkényeskedésnek nem nevezhető.

KÖLCSEY Bojtor esete 'arról tanúskodik, hogy „a személynököt is zsarolják. De ő tud róla, s engedi. S 'ez azt jelenti, hogy a kabinetben belül tért nyerni kezdenek a vasóközl hívei.

SZEMERE Ifjú barátaink republikánus eszméit te sem vallod magadéinak, Ferenc. Nem csodálkozhatunk, ha Somsichék jelét is adják nemtetszésüknek. Bojtor fiam! Ha komolyan vettétek elveiteket: valaminő ütközésre ti is számítottatok?!

BOJTOR É, n nem gondoltam, hogy atyámat is bele-keverik ...

KÖLCSEY Ugyan, Pali ! Mi köze az ifjak stúdiumai-nak az országos ügyekhez? Metternich kompániája nem tőlük fél, hanem mitőlünk akar szabadulni. Odafele azt akarják kicsikarni, hogy erkölcsi érzelmeink parancsát követve vigyük majd az ifjak ügyét a politikai nyilvánosság elé; s persze: vegyük védelmünkbe őket. S mert ez az ügy politikailag végül is védhetetlen — kompromittálva leszünk, s elbukunk.

SZEMERE Tehát mégsem uszithatod az alsó táblát Somsich ellen!

KÖLCSEY (tehetetlen dühvel) Sajnos, nem ... de akkor is beszélek vele... {Az ifjakhoz} Barátaim, az istenért kérek titeket: zajt ne csapjatok ... Bojtor Andrist szülői hívják sürgősen haza ... csak ennyit mondjatok az egyesületben. Nehogy lázadás legyen, mert elbukunk. (Összekulcsolja két kezét) Adjatok nekem még néhány hónapot, hogy a végső pontig menjek saját utamon. ...Ti Béccsel akartok ujjat húzni, hogy oltalmazzatok a „nemzeti” szabadság-jogokat. De miféle nemzetért pereltek?! Ertsétek meg végre: ha a kilencmilliónyi népből nem itt Pozsonyban, a diétán gyűrünk nemzetet — az utolsó szálig elveszünk. ...Higgyétek el: közeleg a perc, melyben e roppant feladatot az ország gyűlésén tör-vényes úton, békés eszközökkel véghez fogjuk vinni ! (Papírlapokat lobogtat) Lássátok: itt van beszédem e tárgyban, melyet a jövő ülésben mondandó leszek. Hatását kipróbáltam már követársimon — így hét nemcsak hiszem, de tudom is, hogy ügyünk gjtöz.

fog. Újlag könyörgök néktek a haza szent nevében: tanúsítsatok önmérsékletet! Nehogy rebelliótok, mit fentről provokálnak, utolsó reményünket is semmivé tegye !

ORMÓS (Bojtor karjánál fogva az ajtó felé vezető) Ha hallgatni kell, hallgatni fogunk. De tudja meg, h,a a szükség úgy kívánja, kockázatosabb szolgálatot is szívesen vállalunk.

KÖLCSEY (Bojtorhoz) András? Rád is számíthatok? BOJTOR (könnyeivel küszködve) ...Igen ...

KÖLCSEY Isten veletek! Szerencse kísérjen utatokon!

A két fiú meghajtja magát s távozik

SZEMERE Egy negyedórája még labirintusban érezted magad. Most meg ennyire biztos vagy a győzelem ben?

KÖLCSEY Ha csak annyit elérünk, hogy visszafogjuk a vesztükbe rohanó ifjú lázadókat, félig-meddig már az is győzelem.

SZEMERE Csak nehogy csalódj, Ferenc!

KÖLCSEY (hévvel) Nem fogok csalódni! Igenis hiszek a sikerben ! Most, hogy felrémlett előttem a legrosszabb esély: egy gonoszán provokált és eltiport revolúció, most érzem, lesz eröm az országgyűlésben, hogy a lehetetlent is keresztülvigyem!

SZEMERE (keményen, elszántan) Nem akartam erről beszélni, de ki kell hogy jözanítsalak, Ferenc! Én, mint mondtam, Bártfaytól jövök, kinek legfrissebb hírei, miket Szatmárból kapott, megcsúfolják minden reményedet. Ő magától Károlyi gróftól tudja: ha a jobbagykérdésben Béccsel ütközöl, saját vármegyéd

hátat fordít neked. S ha nyakaskodsz, visszahívnak. Ez azt jelenti, hogy itt Pozsonyban a te programod-dal őket többé nem képviselheted. Megbuktatnak saját híveid, mielőtt Bécs a kisujját megmozdítaná. ...Azaz, hogy már régen megmozdította. Csak nem itt, az országgyűlés nyilvánossága előtt. Otthonodba küldte ügynökeit, hogy addig zsarolják, fenyegezzék választóidat, amíg azok „önként” megtagadnak téged. Hát így állunk, barátom. Fáj, hogy el kellett mondanom, de nem hagyhatom, hogy fejje menjen a falnak.

Kölcsey néhány pillanattal dermedten áll, majd kihúzza az asztalfiókot, s egykedvűen rendezgetni kezdi papírjait

Nincs szavad?

KÖLCSEY Azt üzenem Bártfaynak, köszönje meg nevében egy szimbólum jóindulatát. Főtitkár nem leszek, de a szegény meghurcolt fiúk dolgában számítok reá.

SZEMERE Mihez fogsz kezdeni?

KÖLCSEY Mihez kezdenék? A dolgomat teszem.

Vége a jelenetnek

Negyedik jelenet

Bécs, 1835. Metternich kancellár dolgozószobája. Jelen vannak: Metternich herceg, Kolourat államminiszter, később: Sedlnitzky rendőrminiszter, valamint Wirkner tanácsos

METTERNICH (hátratett kézzel fel-alá járkal) Miután Ferenc császár meghalt, a trónt most már nem egy ember, hanem egy szimbólum foglalja el... Ferdinánd császár olyan valaki, mint a dalai láma ...

KOLOWRAT Azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy a dalai lámának minden körülmények között abszolút tekintélye van.

METTERNICH A császári tekintélyt mi is meg fogjuk őrizni.

Ez mindannyiunknak érdeke.

KOLOWRAT Kifelé talán megőrizhetjük ... de magunk között — aligha.

METTERNICH S miért ne?

KOLOWRAT Mert ahol a hatalmi körök nincsenek pontosan kijelölve, ott csak egy személy iránti feltétlen engedelmesség lehet a kormányzás alapelve.

METTERNICH Ferenc császár végrendelete elég világosan intézkedik e tekintetben is.

KOLOWRAT Azt a végrendeletet hercegséged diktálta... De értelmezésében talán nekünk is lesz szavunk ...

METTERNICH Csak nem azt várta, Kolowrat grófi, hogy Ferdinánd teljhatalmú gyámjává fogjuk kinevezni?

KOLOWRAT Csak annyit vártam s várok ma is, hogy a belső ügyek irányítójának legyen annyi szabadsága, hogy megmenesse a birodalmat a végelgyengülés veszélyétől. Ezt akkor is létfontosságú szempontnak tartom, ha holnapról más lép a helyembe!

METTERNICH A végrendelet semmiben sem korlátozza az ön hatáskörét.

KOLOWRAT Van önnek fogalma arról, mily katasztrofálisak pénzügyeink?

METTERNICH Voltaképpen mit kívánna, ön, grófom?

KOLOWRAT Oly hatáskört, mely mind az ökonómia, mind a polgári jogalkotás terén lehetővé teszi, hogy törvényeinket a természetes fejlődés követelményei-

hez igazítsuk.

METTERNICH A gazdaság szférájában önnek éppoly korlátlanok a lehetőségei, mint korábban. Ami pedig a polgári jogviszonyokat illeti, engedje meg, hogy abba mi is beleszóljunk. Amennyire ismerem ilyen természetű elképzeléseit, attól kell tartanom, hogy pénzügyi nehézségeinkre hivatkozva ön olyan káoszt idézne elő „jogi reformjaival”, aminőt a franciáknál csinált 'a revolúció.

KOLOWRAT Én pusztán olyan eredményekre törekszem, mint a franciák. Eppen ahhoz kellene a köz-igazgatási kormányzat számára nagyobb hatalom, hogy elkerüljük a káoszt, a revolúciót.

METTERNICH Szándékai tisztaságában sosem kételkedtem. De ha összevetem a társadalmi berendezkedésünk átforgatását célzó ideáit ... teszem azt né-hány magyar főúr tökéletesen anarchisztikus „reform-programjával”, be kell vallanom, én semmi különbséget nem látok az ön fantazmagóriái és az övék között.

KOLOWRAT Biztosíthatom hercegségedet, hogy az én szisztémámban nincs helye a magyar arisztokráciának. Még a köznemességnek sem ...

METTERNICH Nem az arisztokráciáról beszéltem, mert -- önnel ellentétben -- meggyőződésem, hogy a józanabb többség igenis fontos támasza rendünknek; én néhány hőbortos mágnásra gondolok. Az olyanokra, mint Széchenyi gróf meg Wesselényi báró ...

KOLOWRAT Épp azokra tehát, akik segíthetnének felzárkóztatni ezt a civilizálatlan tartományt Ausztriához!

METTERNICH Nézze, kedves grófom. Oly ponthoz érkezünk, melyen nem juthatunk túl nézeteink alaposabb megvitatása nélkül. Halasszuk ezt kedvezőbb alkalomra. Mindenesetre addig is gondolkozzék el érveimen! Ön financiális gondjainkat nevezte katasztrófálisnak. Ítéletét csak akkor fogadhatnám el, ha állapotainkat magam is valamiféle „polgári jólét” absztrakt normáihoz viszonyítanám. Nem teszem ezt, mert az igazi katasztrófa nem az, ha népeink szerényen élnek, hanem az, ha monarchiánk elveszíti azt a szerepet, amit az európai hatalmi egyensúly meg-őrzésében évszázadokon át játszott. Nekünk nem meggazdagodott magyar kereskedőkre, hanem nagy-számú hadseregre van szükségünk. S hogy ezt meg-kapjuk, még sokáig meg kell őriznünk jó viszonyunkat a konzervatív magyar nemességgel. Egyébként, ha van ideje, maradjon velünk. Épp a magyar ügyek referenseit várom...

KOLOWRAT Annál is inkább örömmel, mert nincsenek információim a legújabb fejleményekről.

METTERNICH No, látja ! Tehát a probléma lényegét nem ismeri! Így könnyű politizálni!

KOLOWRAT Mindenesetre meglepődve konstatom, mily változékonyak hercegséged politikai elvei a feudális magyar alkotmányt illetően.

METTERNICH Mire céloz, barátom?

KOLOWRAT Én még emlékszem azokra az időkre, ami-kor ön sürgette a legtürelmetlenebbül, hogy végső csapást mérjünk a különös autonómiát élvező barbár nemességre.

METTERNICH Ez a megjegyzése is csak azt bizonyítja, hogy nincs sok érzelme a politika művészetéhez. Ha 1812-ben, amikor azt szorgalmaztam, hogy katonai eszközökkel olvasszuk be Magyarországot a birodalom testébe, Ferenc császár megfogadta volna tanácsomat, nekünk most nem kellene vitatkozni erről a kérdéstről. Hogy a császár akkor elhalasztotta a kínáló lehetőséget — azt nem utolsósorban a magához hasonló „ökonómisták” aggályoskodásának köszönhetjük!

Kopognak. Előbb Wirkner, mögötte Sedlnitzky a szobába lépnek, mélyen meghajtják magukat. Metternich mintha észre sem venné az érkezetteket, Kolowrat felé fordulva folytatja mondókáját

Tudja, mennyire irtózom az erőszak drasztikus formáitól. Nos, gondolja meg: az egész magyar ügyet, noha nem erőszak, de vér nélkül oldhattuk volna meg! ... Az alkalom nem tér vissza... de a lehető legcivilizáltabb, legemberségesebb megoldásra kell törekednünk ma is. (A vendégekre néz) No, mit hoztak, uraim? Megtették, amit kértem?

A két férfi egymásra néz

Mi van, Wirkner tanácsos?! Beszéljen már!

WIRKNER *(kezébe veszi a hóna alatt szorongatott aktacsomót, s felnyitja)* Megbízatom szerint mindenekeelőtt a magyar ellenzék főkolompósa között végzett munkámról kell tájékoztatnom excellenciádat.

METTERNICH Halljuk!

WIRKNER Újabb öt embert sikerült megnyernem a

hangadók közül, hogy a felajánlott magas állami tisztségek fejében háttal fordítsanak az ellenzéknek.

METTERNICH Helyes ...

WIRKNER Úgy látszik, súlyosabb konfliktusok nélkül is célhoz érhetünk, ha „kiváltjuk” az ellenzék pilléreit!

METTERNICH *(legyint)* Maguk nem ismerik a magyarokat! Sokáig én is azt hittem: elég, ha vezéreikkel egyezkedünk, a többi megy utánuk. Ne reménykedjenek, uraim! A legnagyobb tekintély is elveszíti befolyását körükben, ha az velünk egyezkedik . . . Okuljanak az én kudarcomon! Azt hittem, ha szót érthetek Széchenyi gróffal, leszerelhetem az egész ellenzékét.

WIRKNER Úgy látom, hogy Széchenyivel excellenciád-nak jól használható kapcsolata van.

METTERNICH Rosszul látja. Csak volt. Mihelyt tárgyalni kezdtem vele, legjobb barátai arról kezdtek sugdolózni, hogy a gróf lepaktált velünk: átvált az ellenséghez! ... Voltaképpen persze az se lenne baj, ha a „nagyokat” sikerülne ily módon kompromittálni, s ezzel szétzilálódna táboruk. Am szó sincs erről. Ha Széchenyi gyanússá válik, ott áll a helyén az újabb szent: Wesselényi. Ha őt ártalmatlanná tesszük, akkor majd jön ez a megbukott szatmári követ: ez a Kölcsey. Ha ezt is „kiiktatjuk”, majd maguk fölé emelik a zalai küldöttet: Deákot ... és így tovább a végtelenségig. Széchenyi gróf csupán zavaros szellem. Egy fantazista, egy jóindulatú bolond... Ez az erdélyi báró viszont veszélyes őrült... A büntetés minden fajtájára rászolgált. ...Maguk tudják rólam, hogy nem szeretem a dolgokat misztifikálni. De észre kell venniük, uraim, hogy más természetű ellenféllel van dolgom, mint a többi tartományban. Itt nem személyekkel, és nem akciókkal állunk szem-ben: hanem valamiféle veszedelmes kórral, egy új-fajta szellemmel, amit — minél jobban üldözünk, annál hatalmasabbá válik. Ennek a szellemnek keressék az ellenszerét, s ne apróságokkal bibelődjenek ... ! Folytassa, Wirkner tanácsos!

WIRKNER Puhatólótam az ifjak között i.s. . . METTERNICH Úgy mondja, mintha valami kedves szívességet tett volna. Ez a dolga ! Beszéljen tárgyilagossággal!

WIRKNER *(kissé sértetten)* Értettem. Sajnos semmi jel nem mutat arra, sőt, bizonyítható az ellenkezője, hogy akár Kossuthnak, akár Wesselényinek kapcsolata lenne a fiatal jurátusok Társalkodási Egyesületével.

METTERNICH *(hisztérikusán)* Mi az, hogy semmi jel?! Ha nincsenek, akkor csinálni kell ilyen jeleket! Utasítsa Lapsánszkyt, hogy teremtsen kapcsolatot Kossuthal, és gondoskodjon arról, hogy bizonyítható legyen az ifjak körében is Wesselényi konspiratív szerepe! Mindent nekem kell kitalálni?! *(Sedlnitzkyre támad)* Maga sem hozott semmi kézzelfoghatót?!

SEDLNITZKY *(kapkodva lapozgat jegyzetei között)* Arról már beszámoltam excellenciádnak, hogy a múlt évi decemberi meggyűlésen három legyet ütöttünk egy csapásra.

METTERNICH Elbukott a liberálisok jobbjágyboldogító programja, s ezzel együtt Kölcsey. Ez csak kettő.

SEDLNITZKY Excellenciádnak talán elkerülte a figyelmét, hogy ezen a meggyűlésen történtek azok az események, amelyek alapján végre megindíthatuk az újabb pert — felségsértés címén! — Wesselényi el-len.

METTERNICH Ne bosszantson, Sedlnitzky! A pert már megindítottuk, de a vád még mindig nincs megalapozva. Megmondtam magának, hogy az állásával fizet, ha nem teremt elő tökéletes bizonyítékokat. Nagyon jól tudja, hogy erre a perre az egész világ ide fog figyelni. S nekünk be kell bizonyítanunk, hogy törvényesen járunk el, amikor ennek a rebéllis bá-rónak kitekerjük a nyakát. Ne felejtse el: az egész

magyar ellenzék csupa „jogtudós”. Ha a vádiratba ezek bele tudnak kötni, maguk jóvátehetően vétke követnek el !
SEDLNITZKY Wesselényi a szóban forgó vármegyegyűlésen az uralkodót sértő nyilatkozatot tett ... ez elég stéges alap ...

METTERNICH Mi volt a sértés?

SEDLNITZKY Lázítás Ófelsége kormánya ellen ...

METTERNICH De nem Ófelsége ellen! Erre akar felségsértési pert építeni? Fajankó!

SEDLNITZKY (sértetten) A tanúvallomások egybehangzóan bizonyítják, hogy a báró „szavalnak az uralkodó személyét sértő éle volt ...

METTERNICH Akkor meg fogalmazzák úgy ezt a mondatot, hogy alátámassza a tanúvallomásokat! ... Mos pedig arról számoljon be, hogyan gazdálkodik a pénzünkkel!

SEDLNITZKY (sértett méltóságérzettel) A rendelkezésemre álló összeg egy részét — számszerűen ezer-ötszáz forintot, a diéta ellenőrzésére fordítom. Ennel javát az állandó költségek emésztik fel ...

METTERNICH Miféle állandó költségek?

SEDLNITZKY Például Széchenyi megfigyeltetésére havi harminc, Deák és Kőlcsey szemmel tartására hav. tizenöt-tizenöt forintot költök, az Ifjak Casinója harminc forintomba kerül...

METTERNICH Hagyja abba! ... Magának mennyit test félre?

SEDLNITZKY (vérgis sértve, sirósan) Tudhatja excellenciád, hogy tiszta a kezem... Én a saját jövedelmem nagy részét is jótékonyági célokra fordítom . . a prágai árvaházat egymagam építtettem fel...

METTERNICH Beszéljen tovább! Beszéljen erről a Kőlcseyről!

SEDLNITZKY (felcsillan a szeme, köhög, kihúzza ma-gát) Minden jel arra mutat, hogy ötöle többé nem kell tartanunk, excellenciás uram...

METTERNICH Csak egy „jelet” mutasson!

SEDLNITZKY Azok a levelek, amelyeket az elmúlt hónapokban a barátaihoz írt, mind arról tanúskodnak, hogy ezentúl nem akarja magát a politikába ár-tani ...

METTERNICH Megvannak ezek a levelek? SEDLNITZKY (dossziéjában kotorász) A másolatai , , , természetesen ... itt vannak nálam.

METTERNICH Olvasson belőlük!

SEDLNITZKY (kivesz egy lapot, olvasni kezd) Szemere Pálhoz írta. Legjobb barátjához: „Úgy látszik, te nyugtalan vagy amiatt, hogy én szatmári követ többé nem vagyok. Ne hidd, mintha lelkeim jöletésE nézve, a küzdés pályáján maradnom szükséges lenne, Midőn a haza hív, követni a hívást kötelességem; de midőn a haza elbocsát, akkor a házi csendbe örömmel térni vissza nem véték.”

METTERNICH Nagyszerű! Maga mire következtet ebből?

SEDLNITZKY Arra, hogy az ambíciói másfelé viszik. A könyvek közé. Az íróasztalához. S ez a legfontosabb.

METTERNICH Azért csak figyeltesse még egy ideig!

Wirkner felemeli a karját

Mit akar, Wirkner? Tud valamit hozzátenni ehhez?

WIRKNER Sajnos, igen. Utólagos engedelmével excellenciádnak, kicsit be is avatkoztam az eseményekbe.

SEDLNITZKY Az lehetetlen! Miféle eseményekbe? Tudnom kellene róla!

WIRKNER (levélmásolatot vesz elő, s az egyiket Sedlnitzky elé tartja) Olvassa el! Ezt is Kőlcsey írta! SEDLNITZKY (bambán bámul az eléje tartott papírra)

Mi ez?

METTERNICH Hangosan!

SEDLNITZKY (kezébe veszi a papírt) „Közép-Szolnokban folyó hónap 20-án követválasztás lesz; s ott engem akarnak választani. Körülményeimre nézve ugyan az erdélyi követség nekem áldozatokba kerül-ne; de ha csakugyan megválasztatni fogok: nem látom át, hogy a testvérháza felém nyújtott karját

miként taszithassam vissza magamtól háládatlanság vétke nélkül?

METTERNICH Ki a címzett?

WIRKNER Kende Zsigmond, szatmári alispán, külön-ben Kőlcsey rokona.

METTERNICH (Wirknerhez) Mi ez? Magyarázatot kérek!

WIRKNER A „visszavonult” szatmári követ sajnos az orránál fogva vezette a rendőrminiszter urat. Alig-hogy elhagyta a diétát, máris összeszúrta a levét a bihariakkal, hogy megvédjék képviselőik azokat küldjék vissza Pozsonyba. Istennek hála, konfidenseink-nek ezt sikerült időben megakadályozniuk. De az „álmódzó poeta” még mindig nem fér a bőrébe. Most arra készül, hogy Belső-Szolnok követeként jelenjen meg az alsó táblán. S ahhoz már nincsenek eszközeim, hogy ott is közbelépjek ...

METTERNICH Mit hallok, Sedlnitzky?! Vegye tudomásul, ha ez a Kőlcsey még egyszer megjelenik Pozsonyban, maga azon a napon nyugdíjba megy! S abból nem fog arra telni, hogy árvaházakat pátyolgasson! (Járkálni kezd) Jó, hogy a maga poetája a rebellis báróval nem kezdett újra szervezkedni.

Wirkner jelentkezik

Mit ágaskodik, Wirkner tanácsos?

WIRKNER Fájdalom, azt kell jelentenem, hogy ez a két bukott ember szünet nélkül konspirál. METTERNICH Hogy értsem ezt?

WIRKNER Engedelmevel átadnám excellenciádnak a

Wesselényi-üggyel kapcsolatos Kőlcsey-levelek másolatait.

METTERNICH (fenyegetően néz Sedlnitzkyre) Hát így állunk?! (Kiabál) Nekünk milliókba került, hogy létrehozzuk Európa legmagasabb fokozatú szervezett

rendőrségét. Ha maga okosabban végezné a dolgát, meg vagyok győződve, hogy aligha lehetne a dolgok fennálló

rendjével ellentétben álló tervet előkészíteni anélkül, hogy mi a lázadók első lépéseitől kezdve ne lennénk arról

érintésülve. De miket csinál? (Wirknerhez) És maga is!

Kétszer annyi pénzt áldoznak a diákokra, akik mindannyiunk szeme előtt vannak, mint az ország túlsó

végén rejtőzködő Kőlcseyre? Havi tizenöt forinttal akarják feltartóztatni a revolúciót? Nincs maguknak arányérzékük? Mondjon neveket! Hány perre számíthatunk?

SEDLNITZKY Teljes névsorral még nem szolgálhatok ... de talán Lovassy László, Madarász József . . Ormós Zsigmond, Bojtor András, Vukovics Sebő, Parniczky Mihály, Pongrácz Bonaventura ... nagyjából ezek!

METTERNICH Nagyszerű! Egyik sem mágnáscsmete. Ez megkönnyíti a dolgunkat. Jól van. Ha mindig ilyen jól dolgozott volna ...

SEDLNITZKY Hibáztam valahol, excellenciás uram?

METTERNICH Hogy hibáztott-e?! Mit gondol, hogyan fájulhattak idáig a dolgok? Hogyan lehetséges az, hogy a fiatal magyar értelmiség bekapcsolódhatott az egész

európai egyház- és államellenes konspirációba?! Minden demagógia: az úgynevezett „demokratikus alapelvek” az

„emberi jogokról” meg az „egyenlőségi társadalomról”... tébolyult agyak lázító eszméi, amelyek megfertőzték Észak-

Amerikát, Franciaországot, a görögöket, az olaszokat és a németeket, most az amúgy is izgága magyar kamaszok-

nak a szellemi táplálékává válhatott! Hogyan juthattak át az ilyen zagyva és veszedelmes tanokat hirdető írások a határokon?

SEDLNITZKY Amióta a határvizsgálat az én hatáskörömbé tartozik, megnyugtathatom excellenciádat, ilyesmi nem történhet meg ...

METTERNICH Na ne mondja! Hát Széchenyi Stádiuma, Wesselényi könyve a Balitéletekről, aztán a német Börne Párizsi levelei? Ezeket nem azóta csempészték az országba?

SEDLNITZKY Ezekben az esetekben nem volt eléggé egyértelmű a cenzúrahivatal álláspontja!

METTERNICH Nekem ne jöjjön ilyenekkel! A cenzúra-hivatalt is magukra biztam! Nem?

SEDLNITZKY Énrám csak a határon belüli sajtó tartozik ...

METTERNICH És arra talán tud vigyázni?! Na, ide nézzen! Mi ez?! Ezt a Társalkodót nem maga fel-ügyleti? *(Sedlnitzky kezébe nyomja a kinyitott folyó-iratot)*

SEDLNITZKY De igen, én . . .

METTERNICH Akkor csak olvassa! Hangosan! Hadd okuljanak a barátai!

SEDLNITZKY „A közvélemény maga fogja az anyaszentegyházat s a kormányokat megbosszulni... Isten megbünteti a népeket, melyek királyokat és kancellárokat türnek meg fejük felett ...”

METTERNICH Nos, mi ez?

SEDLNITZKY Itt a francia Lamennais abbé hírhedt könyvét: *az Egy hívó szavait* ismerteti a folyóírás. De határozottan az elriasztás szándékával. Az abbétól csak néhány mondatot közöl... ia kommentár azonban félreérthetetlené teszi a szerkesztő nemes szándékát ...

METTERNICH *(hisztérikusan)* Hát tényleg ilyen hülyék maguk ott a cenzúrahivatalban? Azt hiszik, hogy a magyarok a kommentárt olvassák?! Elképesztő! Maguk terjesztik — állami posta útján, a mi pénzünkön, s ráadásul magyar nyelven ! — a világforradalmat sürgető propagandát. Tudja, hova vezet ez? Oda, barátocskám, hogy az ifjú Németország és a Fiatal Olaszország mellett most már készen áll egy Fialat Magyarország is ! Ha Lamennais olyan szerző, akiről szabad tudniuk, akkor ne csodálkozzunk, ha titokban anarchista csoportok szerveződ-nek ! *(Ordít)* Vegyék tudomásul, hogy maguk képezik ki a királygyilkosokat! Elmehetnek!

Wirkner és Sedlnitzky az ajtó felé mennek. Már ki-nyitják, amikor Metternich utánuk kiabál

És jól jegyezzék meg: ha itt valami felfordulás lesz, magukat fogják legelőször felakasztani!

A két hivatalnok távozik, Metternich fejét csóválva járkál

KOLOWRAT Megbocsásson, herceg, de én az ön elvei s magatartása között nem sok összefüggést látok.
METTERNICH Mert nem képes a felületek mögé tekinteni.

KOLOWRAT Hogy akarja megőrizni jó viszonyát a rendi alkotmány híveivel, ha az egész magyar kérdést rendőri ügyként kezeli? És mire jut ezekkel a manipulált konspirációkkal meg felségsértési perek-vel, ha végül is nem kíván az erőszak eszközéhez nyúlni?!

METTERNICH Maga nemcsak a külpolitikához nem ért, gróf úr, de a legelembb taktikai érzékkel sem rendelkezik.

KOLOWRAT A stratégiáját nem értem, államkancellár úr! Ön arra játszik, hogy ellentéteket szít az ifjak egyesületében, az arisztokraták szűk csoportján belül, aztán a mágnások s a köznemesek, a demokraták s a konzervatívok, a mérsékelt liberálisok s a

radikálisok között, s végül szembefordítja egymással az apák s a fiúk nemzedékét. Am egy „apróságról” elfeledkeznek, mert nem tudja; végül is mi az a szellem, amely a nyáj akaratát, a közvélemény irányát juttatja érvényre a notabilitások tekintélye fölött. Engedje meg, hogy figyelmeztessem rá: a nemzeti szellem az ! Az ön taktikája támaszthat viszályt személyek, pártok s osztályok között, de nyúljon bár-melyikükhöz csak egy ujjal is: egyesült erővel fog-nak visszaütni — mert ön idegen, s az ő nevük: „magyar”!

METTERNICH Ám legyen! Legyen harc, és az egész magyar ellenzék kényszerüljön a királyt megtámad-ni. Ne féljen a tüztől! A mi birodalmunkban sem egy forradalom, sem egy lázadás nem terjedne el futótűzként — miként a franciáknál. Itt nem lesz erdőéges ! Ha a magyarok fellázadnak, azonnal szem-beállítjuk velük Csehországot — ők utálják egymást —, s ha ők is összefognának, rájuk uszítjuk a lengyeleket, a románokat vagy az olaszokat. Nekünk nincs okunk félni a „nemzeti szellemtől”, amíg több nemzet fölött uralkodunk.

KOLOWRAT *(visszafogott indulattal)* Kétségbeesek, ha arra gondolok, hogy hercegséged középkori bölcsessége diktálja Ausztria lépéseit Európa sakktabláján. ... Hogy ne tekintse ármánykodásnak, most hozom tudomására: én a legközelebbi Allamkonferencián fel fogom önt szólítani koncepciója felülvizsgálására. S ha a főhercegek nem támogatnának, magam nyújtom be lemondásomat!

METTERNICH Ne hirtelenkedjen, Kolowrat gróf! *(Író-asztalához lép, egy nehezék alól pecsétes levelet vesz fel, s lassan széthajtogatja)* Ezt a levelet ma délelőtt kaptuk Szentpétervárról. Kérem, jól figyeljen. *(Olvas)* „Én, Miklós, minden oroszok cárja, mélységesen mély megrendüléssel értesültem az én legkedvesebb atyai barátomnak, Ferenc császárnak, az ausztriai birodalom uralkodójának haláláról. Sietek megnyugtatni önöket, a pótolhatatlan veszteség miatti fájaldalmukat tökéletesen átérzem, s egyúttal kijelentem, hogy minden rendelkezésemre álló eszközzel fenn kívánom tartani az osztrák császárság külső és ... belső integritását.” — „Külső és belső integritását ...” *(Metternich némán nyújtja Kolowratnak a levelet, aki hitetlenkedve, döbbenten nézi annak utolsó sorát)* Tudja, mit jelent ez?!

KOLOWRAT Attól félek... de hisz ... voltaképp ez a Szent Szövetség elve ...

METTERNICH Tehát érti: Miklós cár a támogatására szoruló Ferdinándot birodalmával együtt óhajtja gyámolítani ! Ez veszélyesebb, mintha hadüzenetet küldtek volna ... Az oroszok már kitörölték a Habsburg-házat történelemkönyveikből... Hová jutnánk, barátom, ha nem a hadsereg fejlesztésére fordítanánk minden erőnket?!

KOLOWRAT *(bosszúsan)* Most maga győzött, kancellár! De_ ne bizza el magát! Fordulni fog még itt a kocka. s én megtanultam várni ! *(Megfordul, kimegy, becsapja az ajtót)*

METTERNICH „Fordulni fog még itt a kocka!” *(Gúnyosan nevet)* „A kocka!” — Mit tudtok ti? Fantaszták ! „Reformerek”!